

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ
«Громадська та експертна думка про доступність і
якість послуг у сфері освіти»

Підготовлено у рамках проекту «Партисипативна демократія та обґрунтовані рішення на місцевому рівні в Україні»

Авторський колектив:

Демченко Ірина, канд. екон. наук

Дудар Надія, канд. соц. наук

Герасименко Ганна, канд. екон. наук

Фенчак Анна

Гольцас Лариса

Київ – 2016

ЗМІСТ

Список скорочень	3
1. Методологія дослідження	4
2. Соціально-демографічний портрет респондентів	8
2.1. Загальне населення	8
2.2. Експерти	11
3. Оцінка респондентами дошкільної освіти	13
3.1. Критерії відбору батьками ДНЗ і перешкоди підчас влаштування дітей до них	13
3.2. Оцінка якості навчання у ДНЗ і ставлення вихователів до дітей	16
3.3. Оцінка респондентами умов перебування дітей у ДНЗ	19
3.4. Поширеність офіційних та неофіційних доплат за послуги, що надають ДНЗ	23
4. Оцінка респондентами шкільної освіти	34
4.1. Критерії відбору батьками ЗНЗ	34
4.2. Оцінка якості навчання у ЗНЗ та ставлення вчителів до учнів	38
4.3. Оцінка респондентами умов перебування дітей у ЗНЗ	44
4.4. Поширеність офіційних та неофіційних доплат за послуги, що надають ДНЗ	49
4.5. Участь батьків у шкільному житті дітей	57
Висновки	62

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ВНЗ – вищий навчальний заклад

ДНЗ – дошкільні навчальні заклади

ЗНЗ – загальноосвітні навчальні заклади

ЗНО – зовнішнє незалежне оцінювання

ООП – особливі освітні потреби

1. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Процес децентралізації в Україні передбачає реформування усіх сфер життя місцевих громад. Одним із найбільших секторів публічних послуг, яким користується населення, є освіта. Головною метою такого реформування є делегування повноважень і відповідальності за управління освітою та її фінансування органам місцевого самоврядування і школам. На практиці освітня реформа означає, що місцеві громади матимуть більше повноважень і коштів та зможуть самі вирішувати питання щодо матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів, в першу чергу – садочків та шкіл, що сприятиме покращенню якості послуг. На даному етапі виникає потреба у проведенні загального ситуаційного аналізу, оцінки поточних і перспективних ризиків, перешкод задля успішної реалізації освітньої складової реформи і покращення якості та доступності послуг на місцевому рівні.

З метою оцінки поточної ситуації у сфері освіти протягом червня-липня 2016 року ГО «Аналітичний центр «Соціоконсалтинг» було проведено соціологічне дослідження на замовлення ВАОМС «Асоціація міст України» в рамках Проекту «Партисипативна демократія та обґрунтовані рішення на місцевому рівні в Україні», що реалізується Асоціацією міст України спільно з Норвезьким інститутом міських і регіональних досліджень, за фінансової підтримки МЗС Норвегії.

Мета: визначити ефективність функціонування місцевого самоврядування через співставлення громадської та експертної думки про якість надання послуг у сфері освіти в пілотних містах проекту.

Для досягнення поставленої мети були вирішені наступні дослідницькі **завдання:**

1. Проаналізовано соціально-демографічні характеристики респондентів: батьків/опікунів, діти яких навчаються в державних/комунальних навчальних закладах, та експертів.

2. Проаналізовано оцінку респондентами дошкільної освіти.

2.1. Визначені критерії вибору батьками ДНЗ і перешкоди під час влаштування дітей до нього.

2.2. Проаналізовано оцінки якості навчання у ДНЗ і ставлення вихователів до дітей.

2.3. Визначено оцінку респондентами умов перебування дітей у ДНЗ.

2.4. Досліджено поширеність офіційних та неофіційних доплат за послуги, що надають ДНЗ.

3. Проаналізовано оцінку респондентами шкільної освіти.

3.1. Визначені критерії вибору батьками ЗНЗ.

3.2. Проаналізовано оцінки якості навчання у ЗНЗ та ставлення вчителів до учнів.

3.3. Визначено оцінку респондентами умов перебування дітей у ЗНЗ.

3.4. Досліджено поширеність офіційних та неофіційних доплат за послуги, що надають ДНЗ.

3.5. Оцінено участь батьків у шкільному житті дітей.

Дизайн дослідження

Соціологічне кількісне дослідження спрямоване на вивчення думки батьків, діти яких навчаються у комунальних освітніх закладах, та експертів (представників органів

місцевого самоврядування, місцевих адміністрацій, керівників та вчителів/вихователів навчальних закладів) із подальшим аналізом даних із застосуванням методики бенчмаркінгу, а саме: порівняння ключових показників щодо якості послуг, розрахованих за даними громадської та експертної думок.

Період збору даних: 05 – 30 липня 2016 р.

Опитування батьків

Метод опитування – особисті структуровані інтерв'ю у форматі «віч-на-віч».

Особливістю дослідження було те, що його географія визначена Проектом, в рамках якого реалізується дане дослідження. Таким чином у вибірку було включено 10 міст, які є учасниками Проекту (табл. 1).

Вибірка цілеспрямована, представницька для батьків (опікунів), чії діти відвідують комунальні ДНЗ та/або навчаються у школах 10 проектних міст, квотна за типом закладу (ДНЗ та школи (загальноосвітні та спеціалізовані школи/гімназії)) та розподілом школярів за класами.

Обсяг вибірки – 1703 респонденти. Похибка репрезентативності +/- 1,46–2,43%.

Обсяг вибірки для кожного із міст – 170 респондентів.

Критерій відбору респондентів: наявність дітей, які відвідують комунальні ДНЗ та/або ЗНЗ.

Рекрут респондентів здійснювався, в основному, за трьома напрямками:

- ✓ опитування батьків/опікунів під ДНЗ та ЗНЗ;
- ✓ опитування батьків/опікунів у торгівельно-розважальних центрах;
- ✓ опитування респондентів за маршрутом.

Таблиця 1

Реалізація вибірки

Місто	К-сть опитаних батьків	К-сть опитаних експертів
Біла Церква	171	10
Бровари	170	10
Дніпро	170	10
Житомир	170	11
Кам'янець-Подільський	170	10
Львів	170	10
Миколаїв	170	10
Тернопіль	170	10
Херсон	171	10
Чернівці	171	10
ВСЬОГО	1703	101

Опитування експертів

У якості експертів у даному дослідженні виступали:

- Профільні заступники міських голів;
- Керівники/заступники департаментів/управлінь освіти виконавчих комітетів міських рад;

- Завідувачі/заступники завідувачів дошкільних навчальних закладів;
- Директори/заступники директорів шкіл;
- Вихователі ДНЗ;
- Вчителі шкіл.

Метод опитування – особисті структуровані інтерв'ю у форматі «віч-на-віч» за місцем роботи/перебування експертів.

Вибірка представницька, квотна. Координатори кожного проектного міста готували списки експертів, за якими було проведено опитування.

Загальний обсяг вибірки – 101 респондент.

Обсяг вибірки для кожного міста – 10 (11) експертів (табл. 1).

Етичні засади дослідження

Збір, зберігання та аналіз емпіричних даних дослідження базується на дотриманні етичних стандартів і захисті права учасників дослідження на добровільність, анонімність та конфіденційність. Зокрема анкета не містить жодних персональних даних, які дозволяли б ідентифікувати особу респондента, а документація, яка містить контактну інформацію, зберігається окремо від анкет. Перед початком дослідження всі потенційні респонденти були поінформовані про мету та завдання дослідження, особливості його перебігу, а також про гарантії анонімності та конфіденційності, їхнє право на добровільну участь у дослідженні та на її припинення в будь-який момент. З цією ж метою всі співробітники, залучені до реалізації проекту, зокрема всі інтерв'юери, підписали угоду про дотримання конфіденційності, згідно якої вони зобов'язуються не розголошувати та іншим чином не передавати стороннім особам будь-які відомості про респондентів, які стануть їм відомими в ході виконання своїх професійних обов'язків.

Підходи до аналізу соціологічних даних

Для введення та статистичного аналізу структурованих інтерв'ю було використано програму SPSS. «Відкриті» запитання анкети кодувалися на основі заздалегідь підготовленого кодувального списку. Після введення даних у ПК і створення масиву даних у SPSS програміст проводив низку процедур для виявлення технічних помилок при введенні анкет (наприклад, перевірка логічності відповідей залежно від соціально-демографічних характеристик, правильність переходів, тощо), сформував залежно від потреб аналізу нові інтервальні та інтегральні змінні.

Аналіз соціологічних даних здійснювався у програмі SPSS. Дані аналізувалися як розподіли відповідей респондентів у вигляді одновимірних, двовимірних таблиць, середніх значень, інтегральних показників з визначенням наявності статистично значимих розбіжностей зокрема на основі тестів хі-квадрат та t-критерію Стьюдента. Для визначення наявності статистично значимих розбіжностей середніх значень оцінок між містами за основу було взято середні значення за масивом загалом.

Одновимірні таблиці представляють собою певний відсоток відповідей опитаних на поставлене в анкеті запитання. Двовимірний розподіл представляє відсоток відповідей респондентів на поставлене запитання в залежності від того чи іншого критерію, що

характеризує опитаного, наприклад, статі, віку, рівня освіти, міста, в якому він проживав тощо.

Середні бали для визначення рівнів задоволеності розраховувалися за 5-бальними порядковими шкалами, де 1 бал означає максимально негативну оцінку («повністю незадоволені»), а 5 балів – максимально позитивну оцінку («повністю задоволені»). Середні бали розраховувалися як середнє арифметичне відповідей респондентів. Таким чином збільшення середнього балу свідчитиме про зростання рівня задоволеності батьків/експертів.

2. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ РЕСПОНДЕНТІВ

2.1. Батьки/опікуни

Серед опитаних представлені батьки/опікуни, які мають дітей дошкільного та/або шкільного віку. Зокрема третина опитаних (38%) має дітей дошкільного віку, ще третина (37%) виховують дітей шкільного віку, а чверть (25%) є батьками/опікунами дітей обох вікових груп (рис. 2.1.1).

У місті Бровари до опитування було залучено більше тих батьків/опікунів, які мають дошкільнят (46%), у місті Біла Церква – батьків (47%), у яких діти шкільного віку, у м. Херсон 40% батьків мають дітей обох вікових груп, а найменше таких (16%) у м. Дніпро.

Рис. 2.1.1. Розподіл відповідей батьків/опікунів за наявністю дітей дошкільного та шкільного віку, % усіх опитаних (n=1703)*

*Сума дорівнює 100%

Загалом, серед опитаних переважають матері/опікунки (80%), а татусі/опікуни складають 20%. Серед опитаних представлені респонденти всіх вікових категорій. Найбільш наповненою групою (58%) є молоді матері/опікунки (рис. 2.1.2). Третину опитаних (37%) складають батьки/опікуни 36-50 років, а 5% – особи старші 50 років. При цьому, серед опитаних, які мають дітей дошкільного віку та дітей обох вікових груп, найбільшу групу складають особи 19-35 років (80% та 54% відповідно). Серед групи опитаних, які мають школярів, переважають особи 36-50 років (рис. 2.1.3).

Середній вік опитаних – 35 років, при цьому середній вік батьків/опікунів, які мають дітей дошкільного віку, складає 31 рік, опитаних, які мають дітей шкільного віку – 38 років та батьків / опікунів, які мають дітей обох вікових груп – 35 років.

Рис. 2.1.2. Розподіл батьків/опікунів за віковими групами, % усіх опитаних (n=1703)

*Сума дорівнює 100%

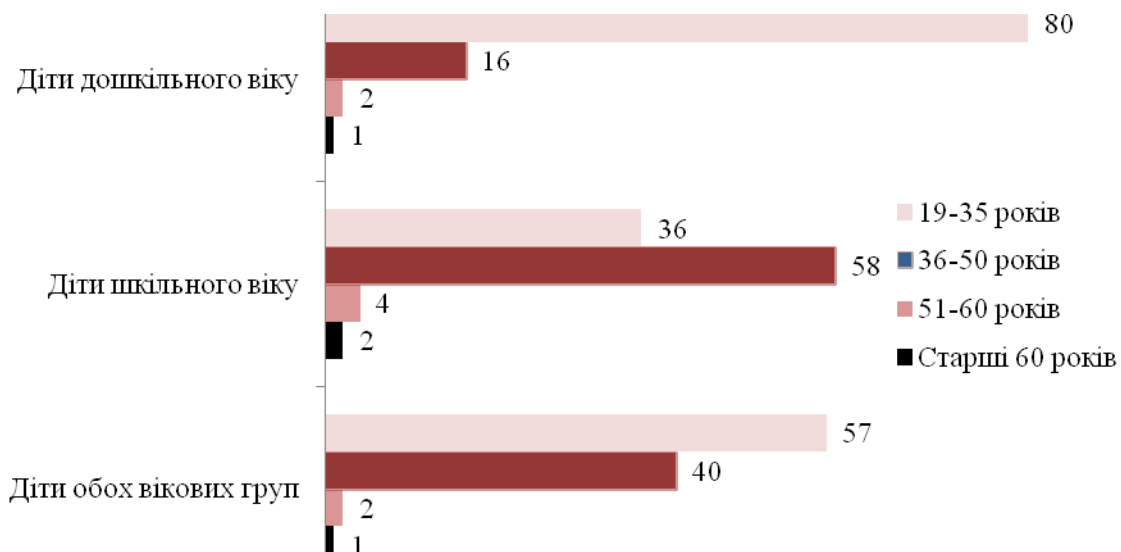

Рис. 2.1.3. Розподіл батьків/опікунів за віковими групами в залежності від наявності дітей дошкільного та шкільного віку, % усіх опитаних (n=1703)

*По кожній віковій групі дітей сума дорівнює 100%

Загалом опитані мають високий освітньо-кваліфікаційний рівень. За результатами опитування, більше половини (60%) мають вищу або незакінчену вищу освіту, третина (29%) – середню спеціальну, незначна частина (11%) здобула повну середню, а лише 6 респондентів мають неповну середню освіту.

У вибірці представлені батьки/опікуни, більшість яких (77%) одружені/заміжні і проживають разом (рис. 2.1.4), при цьому значимо більше таких у м. Львів (87%), а у м. Херсон значимо більше опитаних (14%), які є одруженими/заміжними, але проживають окремо.

Рис. 2.1.4. Розподіл батьків/опікунів за сімейним статусом, % усіх опитаних (n=1703)

*Сума дорівнює 100%

Загалом самооцінка респондентів матеріального становища власних домогосподарств демонструє, що кожен другий опитаний (51%) вважає свій матеріальний достаток середнім (грошей в цілому вистачає на життя, можуть відкласти на відпустку чи купівлю побутової техніки), 44% опитаних зазначили, що матеріальний стан домогосподарства знаходиться на низькому рівні (41% зазначили, що на продукти та інші щоденні витрати грошей вистачає, але купівля одягу вже становить проблему, 3% не вистачає навіть на необхідне). Лише 2% опитаних вважають свій рівень достатку високим (можуть собі дозволити купити квартиру, будинок чи машину), решта (3%) не захотіли відповідати на це запитання (рис. 2.1.5). Значимо більше опитаних, які оцінили свій достаток «як середній», проживають у мм. Кам'янець-Подільський (92%), Львів та Бровари (69% та 68% відповідно), значимо менше таких у мм. Херсон (31%), Біла Церква (33%), Чернівці (35%), Дніпро та Житомир (39% та 38%).

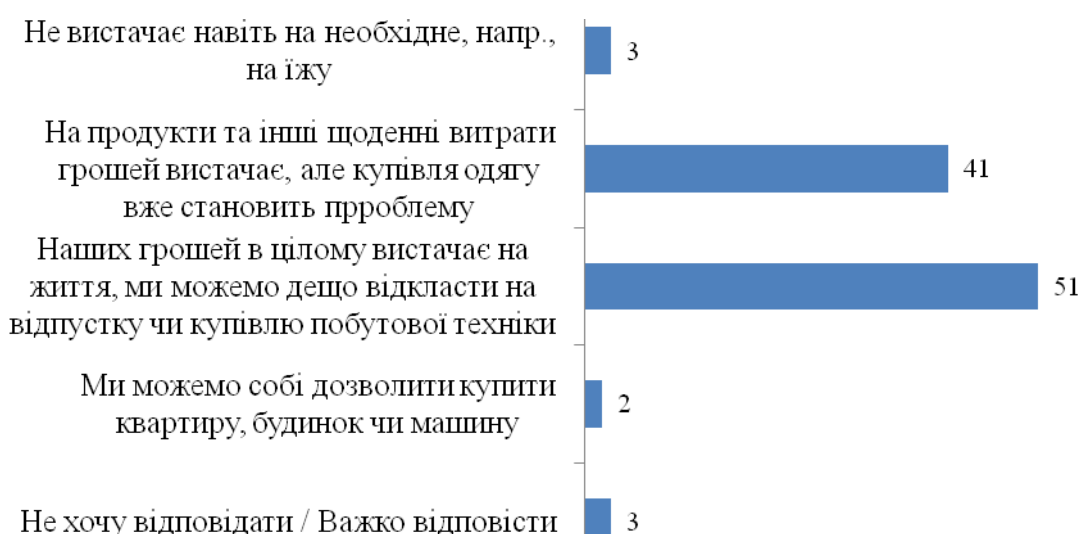

Рис. 2.1.5. Самооцінка батьків/опікунів матеріального становища домогосподарства, % усіх опитаних (n=1703)

*Сума дорівнює 100%

2.1.1. Батьки/опікуни, які мають дітей дошкільного віку

Більшість батьків/опікунів (86%), які мають дошкільнят, мають одну дитину, незначна кількість (13%) мають двох дітей, а 1% – 3 дітей, при цьому значимі відмінності між містами відсутні.

Майже всі батьки/опікуни (95%) водять своїх дітей у дошкільні заклади, лише у 4% діти не відвідують дитячі садочки, а у 1% – одна дитина ходить в дитячий садок, а інша його не відвідує. Головною причиною невідвідування дошкільного закладу серед батьків/опікунів є небажання віддавати дитину у садок/ясла (47 респ.), а також відмова закладу у влаштуванні дитини (7 респ.).

Небажання віддавати власну дитину до дошкільного закладу батьки/опікуни пояснювали тим, що дитина ще надто маленька (36 респ.), побоюванням, що дитина в дитячому садку часто хворітиме (8 респ.), думкою про те, що краще виховувати дитину вдома (5 респ.), дорого платити за дошкільний заклад (4 респ.). Серед інших причин

батьки/опікуни виокремили: відсутність впевненості у безпеці дитини (по 1 респонденту у мм. Біла Церква та Дніпро), побоювання поганого ставлення до дитини з боку персоналу (по 1 респонденту у мм. Херсон та Дніпро), у двох опитаних з мм. Тернопіль та Чернівці діти потребували особливого догляду через захворювання, а двоє не захотіли відповідати на це запитання.

За результатами опитування, майже всі діти опитаних відвідують державні, комунальні дошкільні заклади. Лише двоє з батьків/опікунів у мм. Херсон та Дніпро влаштували дітей до відомчого (належить певному підприємству) дошкільного закладу, ще двоє з мм. Львів та Бровари – до приватного, а один респондент не захотів відповідати на це запитання.

2.1.2. Батьки/опікуни, які мають дітей шкільного віку

Більшість батьків/опікунів (85%), які мають дітей шкільного віку, мають одну дитину, незначна кількість (14%) мають двох дітей, 1% – 3 дітей і лише двоє опитаних з мм. Миколаїв та Житомир мають по 4 дитини.

У половини опитаних (50%) діти навчаються у початковій школі, трохи менше половини батьків (41%) мають дітей, які ходять до 5-8 класу, а 19% батьків/опікунів мають дітей, які навчаються у 9-11 класі. У мм. Львів та Бровари значимо більше опитаних, діти яких навчаються у 1-4 класі (по 61%). У м. Житомирі значимо менше (36%) дітей, які відвідують початкову школу, проте значимо більше учнів 9-11 класів (31%).

За результатами опитування більшість батьків/опікунів (87%) віддали своїх дітей у державні/комунальні загальноосвітні школи. Незначна кількість опитаних (13%) зазначили, що їхні діти навчаються в державних/комунальних спеціалізованих школах або ліцеях/гімназіях певного профілю (технічного, природничого, з поглибленим вивченням іноземної мови тощо), 1% – у приватних школах, ліцеях, гімназіях. У м. Бровари значимо більше (99%) батьків/опікунів, у яких діти навчаються у державних загальноосвітніх школах, а у м. Чернівці значимо більше (42%) тих, у кого діти відвідують спеціалізовані школи або ліцеї/гімназії певного профілю, що може позначитися на варіації оцінок батьків/опікунів за містами.

Отже, реалізована вибірка дає можливість порівнювати оцінки батьків/опікунів щодо надання освітніх послуг як в дошкільних, так і в шкільних державних/комунальних закладах за містами.

2.2. Експерти

Як і в цілому у сфері освіти, серед експертів переважають жінки (84%), а чоловіки складають лише 16%. За віковим розподілом переважають особи 41-50 років (42%), більше третини опитаних (36%) – старші 50 років, інші (22%) – особи до 40 років (рис. 2.2.1).

Рис. 2.2.1. Розподіл експертів за віковими групами, % усіх опитаних (n=101)

**Сума дорівнює 100%*

Загалом опитані тривалий час працюють в освітній сфері і добре обізнані щодо надання освітніх послуг: 41% експертів мають 21-30 років робочого стажу, третина (35%) – до 20 років стажу та 24% – більше 30 років стажу у сфері освіти.

За соціально-професійним статусом експерти достатньо повно представляють сферу надання освітніх послуг. З числа управлінців опитано:

- профільних заступників міських голів (5%);
- керівників/заступників департаментів/управлінь освіти виконавчих комітетів міських рад (35%).

Серед експертів, які працюють у сфері дошкільної освіти представлені:

- завідувачі/заступники завідувачів дитячих садків (21%);
- вихователі дошкільних навчальних закладів (5%).

Серед експертів у сфері шкільної освіти опитано:

- директорів/заступників директорів шкіл (28%);
- вчителів (6%).

Лише у 5 експертів є діти, які відвідують дошкільні комунальні заклади, а у 23% експертів діти відвідують комунальні загальноосвітні заклади.

Отже, реалізована вибіркова сукупність дозволила отримати повну інформацію від експертів освітньої сфери про надання освітніх послуг мешканцям 10 міст України.

3. ОЦІНКА РЕСПОНДЕНТАМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

3.1. Критерії відбору батьками ДНЗ і перешкоди під час влаштування дітей до нього

Серед респондентів, які мають дітей дошкільного віку (n=1067), лише 4% відповіли, що їхні діти не відвідують дошкільні заклади, зазначивши основною причиною цього – відсутність вільних місць (6 осіб, зокрема 3 респонденти у м. Тернопіль, 2 у м. Чернівці та 1 особа у м. Херсон); ще 1 дитина з м. Чернівці потребує особливо догляду через захворювання, культурні або релігійні особливості та 1 дитина у м. Херсон ще занадто маленька.

Лише 39% опитаних батьків/опікунів дошкільнят відповіли, що не мали жодних проблем при оформленні своїх дітей в дошкільний заклад. Про цілком вдалий досвід влаштування дітей в ДНЗ переважно засвідчили жителі Кам'янець-Подільського (68%) та Чернівців (68%) та Броварів (53%). Найменше таких батьків серед жителів міст Житомир (15%), Херсон (17%) та Біла Церква (20%) (рис. 3.1.1).

Рис. 3.1.1. Частка респондентів, які відповіли, що не мали жодних проблем під час оформлення дітей до дошкільного закладу, за містами % батьків / опікунів, у яких діти відвідують державні / комунальні заклади

*Відмінності між містами значимі, якщо перевищують 10%

Основною проблемою, з якою зіштовхнулися батьки під час оформлення дитини в дошкільний заклад, є необхідність сплати благодійного внеску – про що зазначили 38% респондентів, з яких найбільше це стосувалося жителів Білої Церкви (76%) та Тернополя (57%), а найменше – Чернівців та Кам'янець-Подільського (17% та 19% відповідно) (табл. 3.1.1). Значна частина батьків/опікунів скаржилися на те, що їм довелося довго стояти в черзі, деяким – від народження дитини. Незначна частина респондентів зазначили, що при оформленні дитини в дитячий садок їм довелося «віддячити» завідуючого. Лише 1 респондент у м. Кам'янець-Подільський зіштовхнувся з тим, що керівництво дитячого садка відмовило приймати дитину через відсутність прописки в місті. Для м. Львова також характерною є проблема формальності електронної реєстрації дітей (44%), в той час як

для м. Біла Церква взагалі немає такої проблеми. Жоден із респондентів у м. Бровари не зіштовхувався з тим, що довелося зробити щось для садка для оформлення дитини, жоден з опитаних у м. Чернівці не вважає, що оформлення дитини до ДНЗ – це складна бюрократична процедура. У м. Тернопіль батькам не доводилося звертатися до районного/міського управління освіти після відмови в ДНЗ, а жодному із респондентів у мм. Херсон та Біла Церква не довелося купувати довідку про щеплення.

Таблиця 3.1.1

Проблеми, з якими стикалися батьки/опікуни під час оформлення дитини в ДНЗ за містами, % батьків/опікунів, у яких діти відвідують державний/комунальний ДНЗ

	Загалом (n=1024)	Львів (n=105)	Тернопіль (n=104)	Чернівці (n=102)	Миколаїв (n=105)	Херсон (n=110)	Кам'янець-Подільський (n=98)	Дніпро (n=100)	Бровари (n=107)	Біла Церква (n=89)	Житомир (n=104)
Потрібно було заплатити благодійний внесок при оформленні	38	40	57	17	40	44	19	30	27	76	34
Довелося звернутися до багатьох закладів, перш ніж знайшли вільне місце	13	26	16	6	4	16	3	11	17	2	22
Довелося зробити дитині щеплення, щоб її взяли в садок	12	26	10	1	6	4	5	10	18	8	31
Довелося зробити щось для садка, щоб дитину взяли в садок	10	23	13	8	11	4	1	11		9	25
Електронна реєстрація дітей виявилася формальною	10	44	8	6	7	25	4	5	3		1
Складна бюрократична процедура оформлення	6	9	13		3	3	3	7	6	2	14
Довелося купити довідку про щеплення, щоб дитину взяли в садок	4	9	3	4	7		2	4	3		10
Довелося звернутися до управління освіти після відмови в ДНЗ	3	6		5	3	4	3	1	7	1	2
Довелося «віддячити» за те, що дитину взяли в садок	3	1	5	3	5	3	2	4	1	5	
Керівництво дитячого садка відмовило приймати дитину через відсутність прописки в місті, де знаходиться садок	1	р	ес	п			1				
Інше	2	3	1		1	6	1		4		1
Жодних проблем не виникло	39	30	28	68	40	17	68	47	53	20	15

*Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обирати декілька варіантів відповідей

**Відмінності між містами значимі, якщо перевищують 10%

Найважливішими проблемами, на думку експертів, з якими стикаються батьки при оформленні дітей до ДНЗ, є перенаповненість груп – 29% опитаних визначили цю проблему як «дуже поширену» і оцінили її актуальність на 3,6 балів (за 5-ти бальною шкалою, де 1 – зовсім непоширені, а 5 – дуже поширені) та брак вільних місць (середня оцінка 3,3 бали) (рис.3.1.2). На рівні 2,1 бала експерти визначили проблему з браком місць для дітей, які потребують особливого догляду через захворювання (серед опитаних батьків зіткнувся з такою лише один респондент).

Рис. 3.1.2. Оцінка експертами поширеності проблем, пов'язаних з оформлення дітей в ДНЗ, середні значення

*Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей експертів за 5-бальною шкалою, де 1 – зовсім непоширені проблеми, а 5 – дуже поширені проблеми (тобто зростання середнього балу свідчить про більшу актуалізацію проблеми). При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу

Найголовнішим критерієм вибору ДНЗ для батьків/опікунів є близьке його розташування від дому або місця роботи (78%). Вагомим критерієм також є хороша репутація та позитивні відгуки від інших батьків (39%). Інші запропоновані критерії виявилися вагомими для 3-15% батьків/опікунів (табл. 3.1.2). Окрім однозначності для усіх опитаних базових причин вибору дошкільного закладу – близького розташування та хорошої репутації, помітна певна актуалізація того чи іншого критерію, залежно від міста проживання опитаних респондентів. Так, про наявність вільних місць як суттєвий аргумент для обрання ДНЗ зазначили 43% опитаних у м. Бровари та 29% у м. Тернопіль. Невелику кількість дітей у групах, як причину вибору садочку для своєї дитини, виділили

переважно жителі Миколаєва (25%). Наявність знайомств з персоналом ДНЗ та попереднього досвіду перебування старших дітей назвали 24% жителів Білої Церкви та кожен п'ятий у м. Чернівці (20%).

Таблиця 3.1.2

Критерії вибору батьками дошкільного закладу, за містами % батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні/комунальні дошкільні заклади*

	Загалом (n=1024)	Львів (n=105)	Тернопіль (n=104)	Чернівці (n=102)	Миколаїв (n=105)	Херсон (n=110)	Кам'янець-Подільський (n=98)	Дніпро (n=100)	Бровари (107)	Біла Церква(n=89)	Житомир(n=104)
Заклад знаходиться близько від дому або місця роботи батьків	78	80	81	88	80	75	80	68	72	78	78
Заклад має хорошу репутацію, позитивні відгуки від батьків	39	42	31	52	48	36	41	44	34	37	26
В цьому закладі були вільні місця	15	11	29	8	7	9	3	17	43	6	13
Ви знайомі з персоналом, сюди ходили Ваші старші діти	12	12	6	20	13	3	17	10	12	24	10
Невелика кількість дітей у групах	10	7	5	5	25	16	2	10	8	6	16
Заклад приділяє особливу увагу певному напрямку розвитку дітей	7	7	1	6	4	16	10	9	7	15	1
Матеріальні (фінансові) затрати на заклад були доступні нашій родині	7	11	5	3	12	5	1	4	17	1	13
Заклад орієнтований на дітей з певними порушеннями здоров'я	6	11	2		11	3		3	2	11	13
Використання сучасних методик у навчально-виховному процесі	6	6	2	3	6	15	5	4	8	1	11
Сучасна матеріально-технічна база	6	6	2	2	9	17	2	4	7	2	7
Ви впевнені у безпеці дитини	6	19	4	3	5	6	5	9		2	5
Немає інших садочків в районі	3	9	2	6			1	1	5	7	3
<i>Інше</i>	1	2		4		4		1	1		
<i>Важко відповісти</i>	1							5			

*Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати декілька варіантів відповідей

**Відмінності між містами значимі, якщо перевищують 10%

3.2. Оцінка якості навчання у ДНЗ і ставлення вихователів до дітей

Згідно отриманих результатів переважна більшість дітей відвідують дошкільні заклади повний день майже щодня (80%). Найвищі показники відвідування дітьми ДНЗ у м. Херсон (94%), Чернівці (91%), Львів (90%) та Кам'янець-Подільський (90%), а найнижчі, за рахунок збільшення частки дітей, які ходять до садочку половину дня, – в м. Житомир (56% повний день та 38% половину дня) і Дніпро (відповідно 60% та 26%) (табл. 3.2.1).

Таблиця 3.2.1

Частота відвідування дітьми дошкільних закладів, % за містами батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні/комунальні дошкільні заклади*

	Загалом (n=1024)	Львів (n=105)	Тернопіль (n=104)	Чернівці (n=102)	Миколаїв (n=105)	Херсон (n=110)	Кам'янець-Подільський (n=98)	Дніпро (n=100)	Бровари (n=107)	Біла Церква (n=89)	Житомир (n=104)
Майже щодня (повний день)	80	90	83	91	89	94	90	60	75	72	56
Майже щодня (половину дня)	13	3	2	9	8	4	6	26	12	15	38
2-3 рази на тиждень	5	5	10		2	2	2	6	11	10	4
Декілька разів на місяць	1	1	2		1		1	2	2	3	2
Раз на місяць чи рідше	1	1	3				1	6			

*По кожному стовпцю сума дорівнює 100%

Переважна більшість батьків/опікунів та експертів оцінюють якість навчання у ДНЗ та ставлення вихователів до дітей досить високо (4-5 балів, де 1 – «повністю незадоволені», а 5 – «повністю задоволені» для батьків дітей дошкільного віку та 1 – «дуже погано» і 5 – «відмінно» для експертів). Згідно отриманих результатів, оцінки експертів є дещо вищими лише за критеріями: якість навчання (4,1 бал за оцінками батьків/опікунів та 4,5 балів за оцінками експертів), ставлення до дітей (4,3 та 4,5 балів відповідно) та організація свят (4,4 та 4,7 балів відповідно). Частка тих, хто вагався з відповіддю при оцінюванні помітно більша серед експертів – в межах 11-16% залежно від критерію оцінювання, тоді як серед батьків – 1-4% (рис. 3.2.1).

Рис. 3.2.1. Оцінка батьками/опікунами дітей дошкільного віку якості навчання у ДНЗ і ставлення вихователів до дітей, середні значення*

*Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені. При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

Експерти також високо оцінили врахування індивідуально-психологічних та вікових особливостей дітей при організації освітнього процесу (діти з особливими освітніми потребами), визначивши його дотримання на 4,3 бали, а також актуальність такої проблеми в ДНЗ як недостатня увага співробітників до дітей, оцінивши її значимість на 1,6 балів (при цьому у відсотках позицію «зовсім не поширена проблема» визначили 47%, а «поширена певною мірою» – 27% (рис. 3.2.2).

Рис. 3.2.2. Оцінка експертами якості навчання у ДНЗ і ставлення вихователів до дітей, середні значення*

*Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – дуже погано, а 5 – відмінно. При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

Оцінки якості навчання у дошкільних закладах значимо відрізняються за містами. Найнижчі оцінки за всіма критеріями характерні для м. Житомир – 3,0-3,7, а найвищі – у м. Миколаїв – 4,5-4,7 балів (табл. 3.2.2).

Таблиця 3.2.2

Оцінка батьками/опікунами дітей дошкільного віку якості навчання у ДНЗ та ставлення вихователів до дітей за містами, середні значення**

КРИТЕРІЙ ОЦІНЮВАННЯ	Міста										
	Загалом (n=1024)	Львів (n=105)	Тернопіль (n=104)	Чернівці (n=102)	Миколаїв (n=105)	Херсон (n=110)	Кам'янець-Подільський (n=98)	Дніпро (n=100)	Бровари (n=107)	Біла Церква (n=89)	Житомир (n=104)
Якість навчання	4,1	4,2	4,1	4,5*	4,6*	4,5*	4,3*	4,1	4,0	4,2	3,0*

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ										
	Загалом (n=1024)	Львів (n=105)	Тернопіль (n=104)	Чернівці (n=102)	Миколаїв (n=105)	Херсон (n=110)	Кам'янець-Подільський (n=98)	Дніпро (n=100)	Бровари (n=107)	Біла Церква (n=89)	Житомир (n=104)
та виховання											
Організація дитячих свят	4,4	4,3	4,4	4,7*	4,7*	4,5	4,3	4,1*	4,5	4,4	3,6*
Забезпеченість іграшками, навчальними, розвиваючими, дидактичними матеріалами	4,1	4,0	3,9*	4,3*	4,6*	4,4*	4,3*	3,9*	4,1	4,1	3,5*
Ставлення персоналу до дітей	4,3	4,3	4,1*	4,5*	4,7*	4,5*	4,3	4,4	4,3	4,5*	3,7*
Рівень підготовки співробітників	4,3	4,2	4,1*	4,5*	4,7*	4,4	4,4	4,3	4,1*	4,5*	3,6*
Емоційний стан вихователів	4,2	4,1	4,1	4,5*	4,5*	4,4*	4,3	3,8*	4,0*	4,3	3,5*
Психологічне здоров'я дітей	4,3	4,3	4,2	4,5*	4,7*	4,4	4,4	4,0*	4,3	4,6*	3,6*

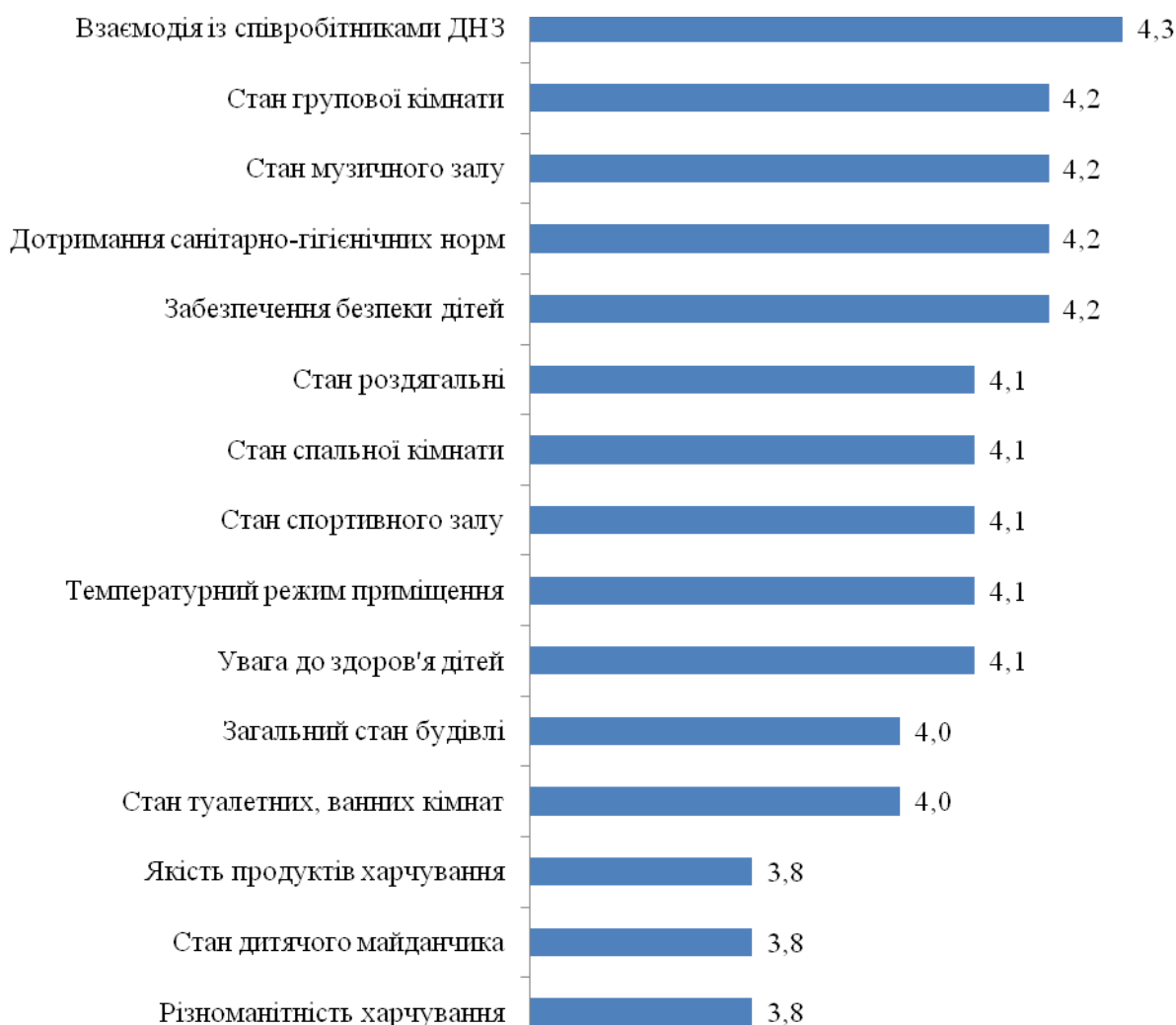
*Відмінності значимі між містом та середнім значенням за масивом загалом

**Серед тих респондентів, у яких діти відвідують державні/комунальні дошкільні заклади.

***Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені. При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

3.3. Оцінка респондентами умов перебування дітей у ДНЗ

Діапазон оцінок батьками/опікунами дітей дошкільного віку умов перебування у дошкільних закладах освіти за рядом різноманітних критеріїв коливається в межах 3,8-4,3 балів, переважно за рахунок оцінок – «частково задоволені (4)» та «повністю задоволені (5)» (рис. 3.3.1). Згідно середніх значень оціночних суджень щодо умов перебування дітей, найнижче – на рівні 3,8 бали, оцінені такі критерії як: стан дитячого майданчика, якість продуктів харчування, різноманітність харчування, а найвище – взаємодія із співробітниками ДНЗ (4,3 бали). Позиції «повністю незадоволені (1)» та «скоріше, незадоволені (2)» обиралися не більше, ніж 10% респондентів.

*Рис. 3.3.1. Оцінка батьками/опікунами дітей дошкільного віку умов перебування дітей у ДНЗ, середні значення**

*Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені. При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

Оцінки експертів умов перебування дітей в дошкільних закладах є загалом вищими (3,8-4,6 бали), порівняно з батьками дітей, при тому що залежно від критерію 11-15% експертів взагалі не змогли визначитися із відповіддю. Найвище експертами оцінені увага до здоров'я дітей та забезпечення безпеки дітей (4,6 балів). Експерти помітно вище оцінюють також «якість продуктів харчування» (4,3 бали). Одноставними і батьки, і експерти виявилися у своїх найнижчих оцінках (3,8 балів) «стану дитячого майданчика» (рис. 3.3.2).

*Рис. 3.3.2. Оцінка експертами умов перебування дітей у ДНЗ, середні значення**

*Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – дуже погано, а 5 – відмінно. При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

У розрізі міст (табл. 3.3.1) можна констатувати, що найнижчі оцінки умов перебування дітей в дошкільних навчальних закладах, властиві м. Житомир, де батьки/опікуни на 4 бали оцінили лише стан групових кімнат, а всі решта критеріїв оцінені в межах 3,3-3,8 балів.

На загальному тлі найпозитивнішими виглядають оцінки респондентів у мм. Херсон, Кам'янець-Подільський та Чернівці. У Херсоні опитані батьки/опікуни дошкільнят оцінили всі аспекти вище 4-х балів.

Найбільш однотайними були респонденти усіх міст в позитивній оцінці:

- стану групових кімнат (мінімальна оцінка – 4 бали в Житомирі, Броварах, Дніпрі, а максимальна (4,5 бали) – у Миколаєві);
- стану спальних кімнат – найнижче в Броварах (3,9 бали) та в Житомирі (3,8 бали), а всі інші оцінки вище 4-х балів;
- стану музичного залу – найнижче в Дніпрі (3,9 бала та в Житомирі (3,8 бала), а всі інші оцінки вище 4-х балів;
- взаємодії/співпраці із співробітниками ДНЗ – всі оцінки в межах 4,1-4,6 балів за винятком оцінок батьків/опікунів у м. Житомир (3,6 бала).

Харчування дітей у ДНЗ респонденти оцінили здебільшого на «задовільно» зокрема:

- різноманітність харчування (лише дві оцінки вище 4 балів – в м. Херсон (4,1 бала) та в м. Чернівці (4,2 бала);
- якість продуктів харчування (три оцінки вище 4-х балів – у м. Кам'янець-Подільський (4,0 бали), в мм. Чернівці та Херсон (по 4,2 бали).

Найнижче – в межах 3,4-3,5 балів – опитані батьки/опікуни оцінили стан дитячих майданчиків, окрім мм. Чернівці (4,2 бали), Херсон (4,2 бали) та Кам'янець-Подільський (4,3 бали).

Отже, за наведеними результатами, найкращі оцінки стану умов перебування дітей у дошкільних навчальних закладах у містах Херсон, Чернівці, Кам'янець-Подільський, а найгірші – в м. Житомир.

Таблиця 3.3.1

Оцінка батьками дітей дошкільного віку умов перебування дітей у ДНЗ за містами, середні значення*

КРИТЕРІЙ ОЦІНЮВАННЯ	Загалом (n=1024)	Львів (n=105)	Тернопіль (n=104)	Чернівці (n=102)	Миколаїв (n=105)	Херсон (n=110)	Кам'янець- Подільський (n=98)	Дніпро (n=100)	Бровари (n=107)	Біла Церква (n=89)	Житомир (n=104)
Загальний стан будівлі	4,0	4,1	4,1	4,0	4,2*	4,3*	4,2*	3,9	3,8*	3,9	3,7*
Стан групової кімнати	4,2	4,2	4,1	4,3	4,5*	4,3	4,3	4,0*	4,0*	4,3	4,0*
Стан спальної кімнати	4,1	4,1	4,1	4,3*	4,5*	4,3*	4,3*	4,1	3,9*	4,2	3,8*
Стан спортивного залу	4,1	4,1	4,0	3,9*	4,3*	4,2	4,4*	3,8*	3,8*	4,0	3,8*
Стан музичного залу	4,2	4,4*	4,2	4,2	4,5*	4,4*	4,4*	3,9*	4,1	4,3	3,8*
Стан туалетних, ванних кімнат	4,0	4,2*	4,1	4,0	4,1	4,2*	4,2*	3,8*	3,8*	3,9	3,6*
Стан роздягальні	4,1	4,1	4,0	4,3*	4,1	4,2	4,4*	3,9*	3,9*	4,1	3,4*
Температурний режим приміщення	4,1	3,9*	4,0	4,4*	4,5*	4,2	4,5*	3,9*	4,1	3,9*	3,3*
Дотримання санітарно-гігієнічних норм	4,2	4,1	4,0*	4,4*	4,4*	4,4*	4,4*	3,9*	4,1	4,5*	3,3*
Стан дитячого майданчика	3,8	3,7	3,7	4,2*	3,7	4,2*	4,3*	3,7	3,5*	3,5*	3,4*
Якість продуктів харчування	3,8	3,9	3,7	4,2*	3,9	4,2*	4,0*	3,8	3,9	3,6*	3,3*
Різноманітність харчування	3,8	3,8	3,6*	4,2*	3,7	4,1*	3,9	3,9	3,8	3,5*	3,4*
Увага до здоров'я дітей	4,1	4,0	3,8*	4,4*	4,4*	4,3*	4,4*	4,1	4,1	4,3*	3,6*
Забезпечення безпеки дітей	4,2	3,9*	4,0*	4,5*	4,6*	4,4*	4,4*	4,3	4,2	4,4*	3,4*
Взаємодія із співробітниками ДНЗ	4,3	4,1*	4,1*	4,5*	4,6*	4,4	4,4	4,4	4,5*	4,4	3,6*

*Відмінності значимі між містом та середнім значенням за масивом загалом

*Серед тих респондентів, у яких діти відвідують державні/комунальні дошкільні заклади

***Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені. При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу

3.4. Поширеність офіційних та неофіційних доплат за послуги, що надають ДНЗ

Абсолютна більшість батьків/опікунів (83%) засвідчили, що крім передбаченої фіксованої оплати за перебування дитини в дошкільному закладі, вони сплачують додаткові кошти. Найбільше таких у м. Житомир (99%), Чернівці (96%), Львів (93%), Тернопіль (93%) та Біла Церква (91%), а найменше серед батьків Миколаєва (46%) та Дніпра (54%) (рис. 3.4.1).

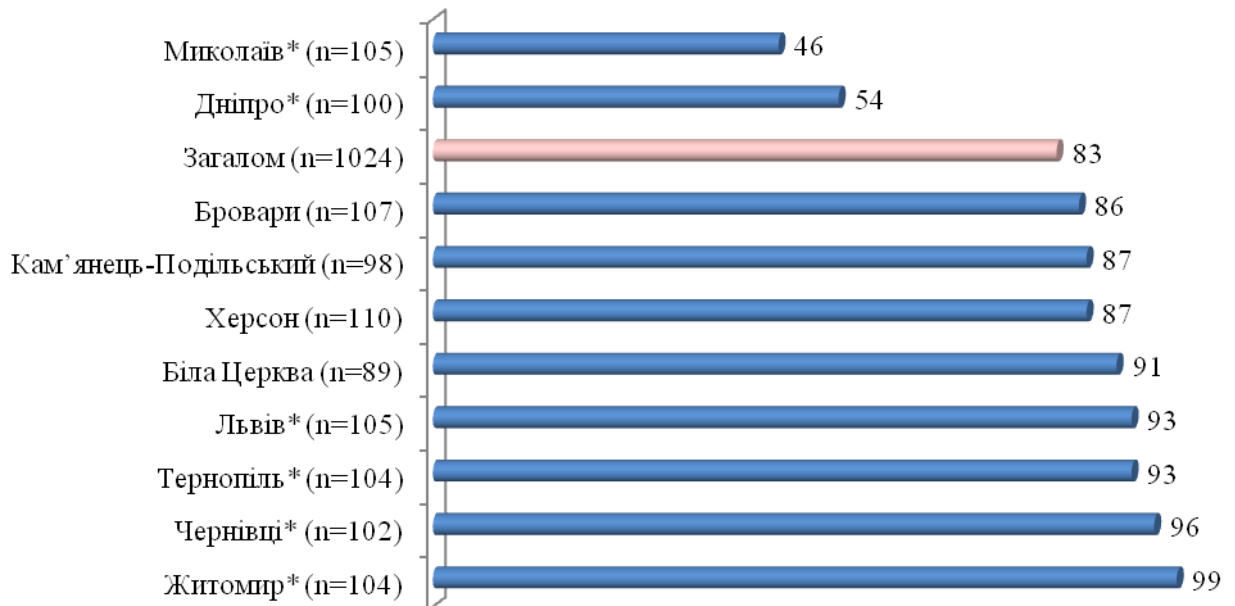

Рис. 3.4.1. Частка батьків/опікунів, які сплачують додаткові кошти, крім передбаченої фіксованої оплати, за перебування дитини в дошкільному закладі, за містами % батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні/комунальні дошкільні заклади

*Відмінності між містами значимі, якщо перевищують 10%

Серед експертів про те, що у їхніх містах сплачують додаткові кошти в дошкільних закладах, засвідчили 81% (рис. 3.4.2).

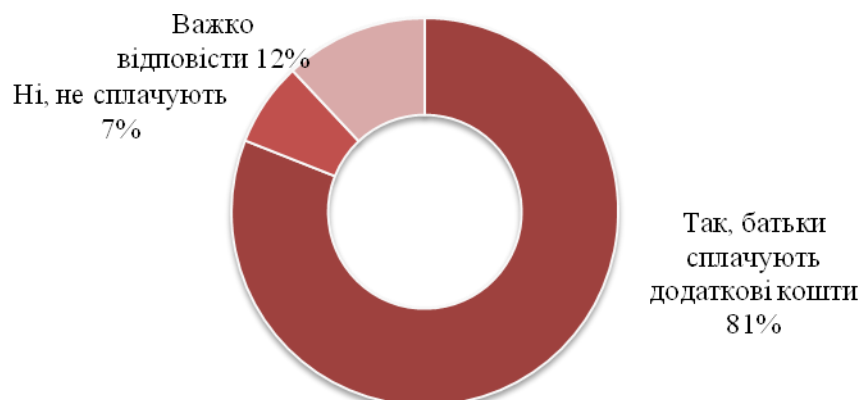

Рис. 3.4.2. Оцінка експертами ситуації щодо додаткової оплати батьками за перебування дитини в дошкільному закладі (офіційно чи неофіційно), крім передбаченої фіксованої оплати за харчування, % усіх опитаних (n=101)

Основна стаття витрат зібраних додаткових коштів, на думку експертів, стосується, насамперед, умов перебування дітей у ДНЗ, а саме: ремонт групової кімнати (93%), витратні матеріали (папір, фарби тощо), ремонт закладу (72%), побутові потреби (67%). Друга за значимістю стаття витрат додатково сплачуваних батьками коштів, пов'язана з забезпеченням навчально-виховного процесу: іграшки та методичні матеріали (63%), додаткові освітні послуги (61%), організація дитячих свят (33%). Значно рідше експертами зазначалися такі альтернативи як: подарунки персоналу/закладу на свята (15%), додаткові індивідуальні заняття (7%) та краще ставлення до дітей (4%). Серед іншого (10%) експертами називалися: дні народження дітей, які організують за власним бажанням; вистави лялькових театрів, концерти, екскурсії, додаткове харчування (рис. 3.4.3).

Рис. 3.4.3. Статті витрат додаткових (офіційних та неофіційних), сплачуваних батьками коштів, у ДНЗ, % експертів, які зазначили, що у місті батьки сплачують додаткові кошти, крім передбаченої оплати за харчування, за перебування дитини в дошкільному закладі (n=82)

*Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обирати декілька варіантів відповідей

** Відсоток розраховувався математичним шляхом та об'єднує суму відсотків відповідей, що включали ту чи іншу форму додаткової сплати коштів: «офіційно через банківський рахунок, у формі благодійних внесків», «неофіційно, співробітникам закладу», «гроші збирають самі батьки і купують необхідні речі».

Батькам, які відповіли, що сплачують додаткові кошти в ДНЗ, пропонувалося визначити не лише статті витрат, але і форму здачі додаткових коштів – офіційно (через банківський рахунок, у формі благодійних внесків) чи неофіційно співробітникам закладу чи батькам. Згідно відповідей батьків/опікунів основними статтями витрат (офіційно чи неофіційно) є: подарунки персоналу/закладу до свят, витратні матеріали та побутові

потреби (по 82%), ремонт закладу (79%) та ремонт групової кімнати (74%); найрідше додатково оплачують за краще ставлення до дитини (7%) (рис. 3.4.4).

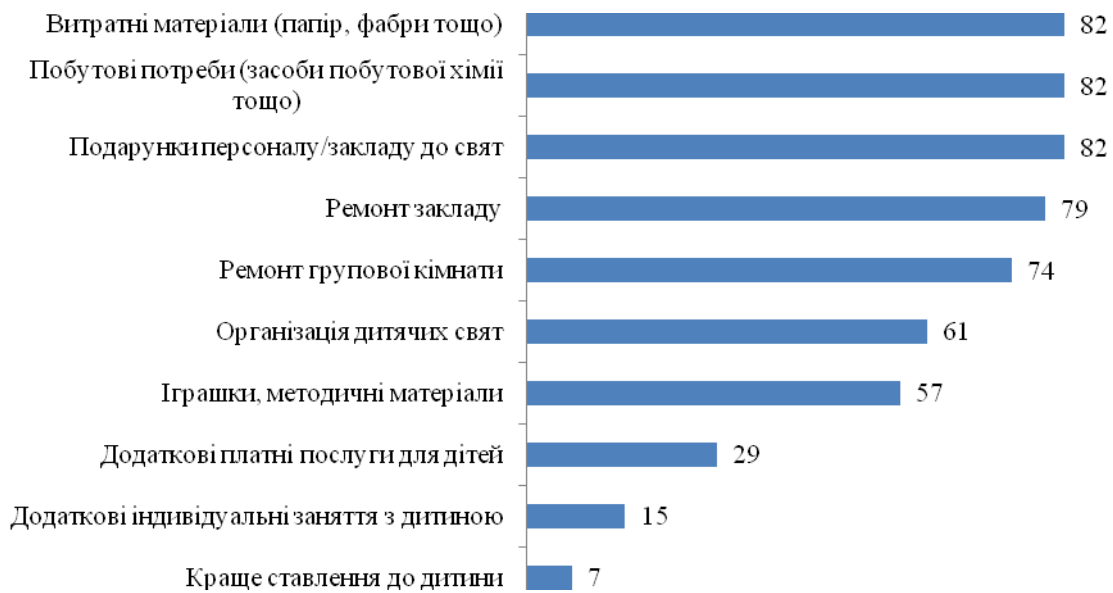

Рис. 3.4.4. Статті витрат додаткових (офіційних та неофіційних), сплачуваних батьками коштів, у ДНЗ, % батьків/опікунів, які сплачують додаткові кошти, крім передбаченої фіксованої оплати, за перебування дитини в дошкільному закладі (n=852)

*Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обирати декілька варіантів відповідей

** Відсоток розраховувався математичним шляхом та об'єднує суму відсотків відповідей, що включали ту чи іншу форму додаткової сплати коштів: «офіційно через банківський рахунок, у формі благодійних внесків», «неофіційно, співробітникам закладу», «гроші збирають самі батьки і купують необхідні речі».

Згідно відповідей батьків, основною формою зібрання/здачі додаткових коштів, незалежно від статті їх витрат, є неофіційне зібрання коштів самими батьками дітей з подальшою купівлею необхідних речей (табл. 3.4.1). За відповідями респондентів, зібрані таким чином додаткові кошти витрачаються, передусім, на подарунки персоналу/закладу до свят – 75% (серед експертів так вважали лише 15%, а також на витратні матеріали (60%) та побутові потреби (58%), ремонт групової кімнати (59%) та закладу (58%). Третьою умовною статтею витрат додаткових, зібраних неофіційно батьками коштів, є організація дитячих свят (53%) та закупка іграшок й методичних матеріалів (44%). Значно менше, порівняно з попередніми витратами, гроші збираються батьками на сплату додаткових освітніх послуг – 15% (експерти назвали 61%) та додаткові індивідуальні заняття з дитиною (6%) чи краще до неї ставлення (3%).

Зібрання додаткових коштів співробітниками садочків є менш поширеною неофіційною формою додаткової оплати батьків. У такій формі кошти сплачуються, здебільшого, на побутові потреби (22%), витратні матеріали (20%), ремонтні роботи (13% – ремонт групової кімнати та 15% – ремонт закладу).

Офіційно через банківський рахунок, у формі благодійних внесків батьки/опікуни сплачують за додаткові платні послуги для дітей (7%) та ремонт закладу (6%) (табл. 3.4.1).

Отже, результати оцінок експертів та батьків/опікунів принципово відрізняються у наступних позиціях:

- експерти менш оптимістично оцінюють необхідність сплати батьками коштів на: побутові потреби (67% експертів проти 82% батьків), подарунки персоналу/закладу до свят (15% і 82% відповідно), організацію дитячих свят (33% і 61% відповідно);
- експерти схильні перебільшувати потребу оплачувати ремонт групової кімнати (93% і 74% відповідно) та додаткові платні послуги для дітей (61% і 29% відповідно).

Таблиця 3.4.1

Форми сплати батьками додаткових коштів та статті їх витрат*, % батьків/опікунів, які сплачують додаткові кошти, крім передбаченої фіксованої оплати, за перебування дитини в дошкільному закладі (n=852)

	Офіційно через банківський рахунок, у формі благодійних внесків	Неофіційно, співробітникам закладу	Гроші збирають самі батьки і купують необхідні речі	Не сплачуємо за це кошти	Важко відповісти
Додаткові платні послуги для дітей	7	7	15	69	2
Додаткові індивідуальні заняття з дитиною	2	7	6	83	2
Краще ставлення до дитини	0	4	3	89	4
Ремонт закладу	6	15	58	19	2
Ремонт групової кімнати	2	13	59	12	14
Подарунки персоналу/закладу до свят	1	6	75	16	2
Побутові потреби (засоби побутової хімії тощо)	2	22	58	16	2
Витратні матеріали (папір, фарби тощо)	2	20	60	17	1
Іграшки, методичні матеріали	2	11	44	28	15
Організацію дитячих свят	3 респ.	8	53	36	3
Інше	1	3	3	22	71

*По кожному рядку сума дорівнює 100%

Варто також відзначити незначну поширеність подяк співробітникам ДНЗ, адже лише 2-5% батьків/опікунів у всіх містах зазначили, що співробітники «давали зрозуміти» про необхідність віддячити їм.

Результати дослідження демонструють певну регіональну специфіку статей витрат батьків за перебування дітей у ДНЗ (табл. 3.4.2):

у м. Львів найбільш поширеними статтями витрат є подарунки персоналу/закладу до свят (89%, із яких 23% – неофіційно співробітникам, 66% – батькам), організація дитячих свят (85%, із яких 13% – неофіційно співробітникам, 72% – батькам), витратні матеріали (84%, із яких 12% – офіційно, 12% – неофіційно співробітникам, 60% – батькам);

у м. Тернопіль жодні оплати не були офіційними, а серед неофіційних оплат найбільш поширені – витратні матеріали (84%, із яких 26% – неофіційно співробітникам, 58% – батькам), подарунки персоналу/закладу до свят (84%, із яких 1% – неофіційно співробітникам, 83% – батькам), ремонт групової кімнати (78%, із яких 4% – неофіційно співробітникам, 74% – батькам), побутові потреби (75%, із яких 24% – неофіційно співробітникам, 51% – батькам), в той же час лише 1 респондент визнав, що платив неофіційно співробітнику за краще ставлення до дитини;

у м. Чернівці – ремонт групової кімнати (91%, із яких 1% – офіційно, 2% – неофіційно співробітникам, 88% – батькам), побутові потреби (84%, із яких 1% – офіційно, 7% – неофіційно співробітникам, 76% – батькам), ремонт закладу (80%, із яких 1% – офіційно, 2% – неофіційно співробітникам, 77% – батькам), подарунки персоналу/закладу до свят (74%, із яких 2% – неофіційно співробітникам, 72% – батькам), витратні матеріали (74%, із яких 1% – офіційно, 9% – неофіційно співробітникам, 64% – батькам), в той же час лише 2 респонденти платили за індивідуальні заняття з дитиною;

у м. Миколаїв – ремонт закладу (92%, із яких 6 респондентів – офіційно, 3 – неофіційно співробітникам, 35 – батькам), подарунки персоналу/закладу до свят (92%, причому гроші збирали самі батьки), витратні матеріали (90%, із яких 3 респондентів – неофіційно співробітникам, 40 – батькам), побутові потреби (85%, із яких 2 респонденти – неофіційно співробітникам, 39 – батькам), при цьому жоден респондент не платив за краще ставлення до дитини;

у м. Херсон – ремонт закладу (93%, із яких 22% – неофіційно співробітникам, 71% – батькам), побутові потреби (83%, із яких 5% – неофіційно співробітникам, 78% – батькам), витратні матеріали (83%, із яких 6% – неофіційно співробітникам, 77% – батькам), подарунки персоналу/закладу до свят (75%, із яких 3% – неофіційно співробітникам, 72% – батькам), та лише 2% респондентів платили за краще ставлення до дитини;

у м. Кам'янець-Подільський – побутові потреби (85%, із яких 20% – неофіційно співробітникам, 65% – батькам), витратні матеріали (79%, із яких 14% – неофіційно співробітникам, 65% – батькам) та лише 6% платили за краще ставлення до дитини;

у м. Дніпро – ремонт групової кімнати (69%, із яких 5 респондентів – офіційно, 13 – неофіційно співробітникам, 19 – батькам), іграшки, методичні матеріали (67%, із яких 1 респондент – офіційно, 7 – неофіційно співробітникам, 28 – батькам), ремонт закладу (65%, із яких 10 респондентів – офіційно, 11 – неофіційно співробітникам, 14 – батькам), побутові потреби (63%, із яких 3 респонденти – офіційно, 10 – неофіційно співробітникам, 21 – батькам),

у м. Бровари – ремонт групової кімнати (84%, із яких 6% – офіційно, 3% – неофіційно співробітникам, 75% – батькам), подарунки персоналу/закладу до свят (81%, із яких 3% – офіційно, 78% – батькам), побутові потреби (81%, із яких 10% – офіційно, 8% – неофіційно співробітникам, 63% – батькам), витратні матеріали (80%, із яких 8% – офіційно, 5% – неофіційно співробітникам, 67% – батькам), організація дитячих свят

(77%, із яких 2% – офіційно, 75% – батькам) та лише 2% опитаних сплачували співробітникам за краще ставлення до дитини;

у м. Біла Церква – побутові потреби (99%, із яких 54% – неофіційно співробітникам, 45% – батькам), витратні матеріали (99%, із яких 41% – неофіційно співробітникам, 58% – батькам), подарунки персоналу/закладу до свят (96%, із яких 3% – неофіційно співробітникам, 93% – батькам), ремонт закладу (91%, із яких 2% – офіційно, 27% – неофіційно співробітникам, 62% – батькам), ремонт групової кімнати (90%, із яких 1% – офіційно, 20% – неофіційно співробітникам, 69% – батькам), іграшки, методичні матеріали (83%, із яких 32% – неофіційно співробітникам, 51% – батькам) та лише 1 респондент сплачував за краще ставлення до дитини;

у м. Житомир жодні оплати не були офіційними, а серед неофіційних оплат найбільш поширені – ремонт закладу (100%, із яких 31% – неофіційно співробітникам, 69% – батькам), ремонт групової кімнати (98%, із яких 30% – неофіційно співробітникам, 68% – батькам), подарунки персоналу/закладу до свят (92%, із яких 10% – неофіційно співробітникам, 82% – батькам), побутові потреби (87%, із яких 54% – неофіційно співробітникам, 33% – батькам) та витратні матеріали (87%, із яких 56% – неофіційно співробітникам, 31% – батькам).

Таблиця 3.4.2

Статті витрат батьків/опікунів за перебування дитини у ДНЗ, крім передбаченої фіксованої оплати*, за містами % батьків/опікунів, які сплачують додаткові кошти, крім передбаченої фіксованої оплати, за перебування дитини в дошкільному закладі

	Загалом (n=852)	Львів (n=98)	Тернопіль (n=97)	Чернівці (n=98)	Миколаїв (n=48)	Херсон (n=96)	Кам'янець-Подільський (n=85)	Дніпро (n=54)	Бровари (n=92)	Біла Церква (n=81)	Житомир (n=103)
Подарунки персоналу/закладу до свят	82	89	84	75	92	75	73	48	81	96	92
Побутові потреби (засоби побутової хімії тощо)	82	68	75	84	85	83	85	63	81	99	87
Витратні матеріали (папір, фарби тощо)	82	85	84	74	90	83	79	56	80	99	87
Ремонт закладу	79	83	60	80	92	93	69	65	62	91	100
Ремонт групової кімнати	74	55	78	91	69	29	72	69	84	90	98
Організацію дитячих свят	61	85	67	45	69	53	54	59	77	42	55
Іграшки, методичні матеріали	57	50	53	63	50	24	69	67	70	83	49
Додаткові платні послуги для дітей	29	55	21	17	31	34	44	44	9	16	25
Додаткові індивідуальні заняття	15	41	8	2	4	16	19	26	11	10	15

	Загалом (n=852)	Львів (n=98)	Тернопіль (n=97)	Чернівці (n=98)	Миколаїв (n=48)	Херсон (n=96)	Кам'янець-Подільський (n=85)	Дніпро (n=54)	Бровари (n=92)	Біла Церква (n=81)	Житомир (n=103)
з дитиною											
Краще ставлення до дитини	7	17	1	12	0	2	6	15	2	1	8

*Відмінності між містами значимі, якщо перевищують 14%

Більшість опитаних батьків (90%) визначають свої витрати на дошкільний заклад як доступні для їх сімей, з яких 27% оцінюють їх як незначні/необтяжливі, а 63% відчутні, але прийнятні для їх сімей (рис. 3.4.5).

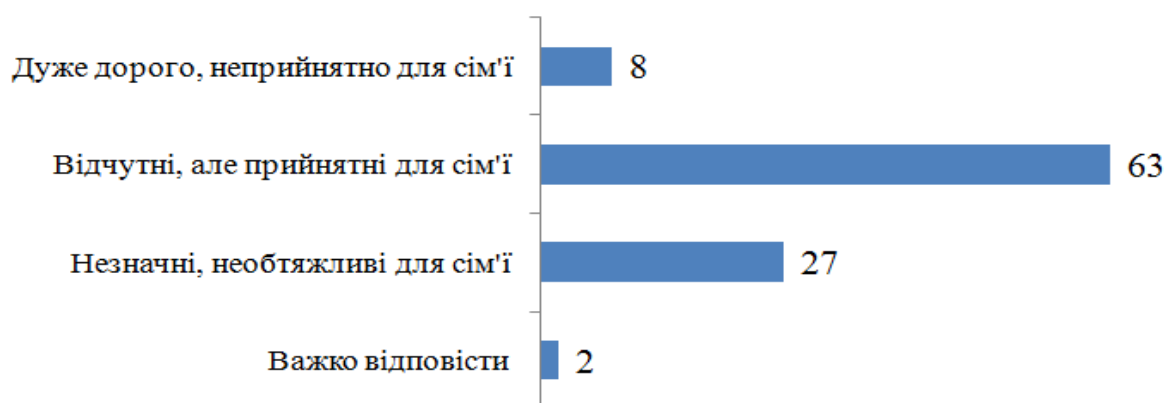

Рис. 3.4.5. *Оцінка батьками доступності витрат на дошкільний заклад, % батьків/опікунів, які сплачують додаткові кошти, крім передбаченої фіксованої оплати, за перебування дитини в дошкільному закладі (n=852)**

*Сума дорівнює 100%

Значимих відмінностей між містами та середнім значенням за масивом загалом не було виявлено. Тим не менш залежно від міста опитування, оцінку власних витрат на ДНЗ як «незначні та необтяжливі» децю частіше обирали батьки з мм. Чернівці (40%), Львів (36%) та Бровари (31%), оцінку «відчутні, але прийнятні» – респонденти з мм. Херсон (74%), Житомир (72%) та Біла Церква (66%), оцінку «дуже дорого, неприйнятно» – найчастіше в місті Кам'янець-Подільський (19%) (табл. 3.4.3).

Таблиця 3.4.3

Узагальнена оцінка батьками власних витрат на дошкільний заклад*, за містами % батьків/опікунів, які сплачують додаткові кошти, крім передбаченої фіксованої оплати, за перебування дитини в дошкільному закладі*

	Загалом (n=852)	Львів (n=98)	Тернопіль (n=97)	Чернівці (n=98)	Миколаїв (n=48)	Херсон (n=96)	Кам'янець-Подільський (n=85)	Дніпро (n=54)	Бровари (n=92)	Біла Церква (n=81)	Житомир (n=103)
Незначні, необтяжливі для нашої сім'ї	27	36	29	40	19	13	21	35	31	22	21
Відчутні, але прийнятні для нашої сім'ї	63	60	60	52	73	74	60	52	65	66	72
Дуже дорого, неприйнятно для нашої сім'ї	8	1	8	3	6	11	19	11	2	11	6
Важко відповісти	2	3	3	5	2	2	0	2	2	1	1

*Відмінності між містами значимі, якщо перевищують 14%

**По кожному стовпцю сума дорівнює 100%

Більшість опитаних батьків/опікунів (52%) висловили власну готовність сплачувати більше задля покращення харчування дитини (відповіді «так» та «скоріше, так»), тоді як не готові платити більше – третина опитаних (29%) (рис. 3.4.6).

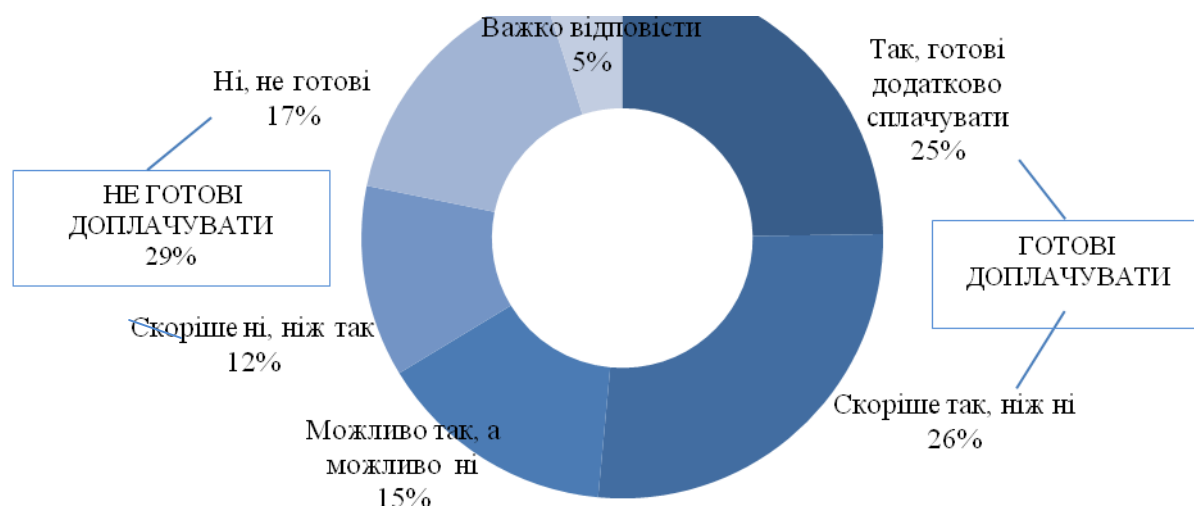

Рис. 3.4.6. Ставлення батьків до можливості збільшення оплати за покращення харчування дитини у дошкільному навчальному закладі, % батьків/опікунів, у яких діти відвідують державний/комунальний дошкільний заклад (n=1024)*

*Сума дорівнює 100%

Найбільшу готовність доплачувати за покращене харчування продемонстрували батьки в містах Бровари (66% – готові, з яких 47% – згодні без сумнівів), Кам'янець-Подільський (64% – готові, з яких 44% – згодні без сумнівів) та Миколаїв (72%, з яких 39% згодні без сумнівів). Найбільший сумнів щодо готовності сплачувати більше коштів за покращене харчування у ДНЗ висловили респонденти міст Херсон (42%, з яких 32% – абсолютно не згодні доплачувати) та Біла Церква (38%, з яких 28% – повністю не готові) (табл. 3.4.4).

Таблиця 3.4.4

Розподіл відповідей респондентів на запитання:
«Чи погодилися б ви збільшити оплату за покращення харчування дитини у дошкільному навчальному закладі?», за містами % батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні комунальні дошкільні заклади

	Загалом (n=1024)	Львів (n=105)	Тернопіль (n=104)	Чернівці (n=102)	Миколаїв (n=105)	Херсон (n=110)	Кам'янець-Подільський (n=98)	Дніпро (n=100)	Бровари (n=107)	Біла Церква (n=89)	Житомир (n=104)
Так, готові додатково сплачувати	25	10	14	17	39	21	44	17	47	26	16
Скоріше так, ніж ні	27	30	30	17	33	26	20	34	19	20	38
Можливо так, а можливо ні	15	25	29	16	3	10	12	15	7	10	19
Скоріше ні, ніж так	12	13	13	16	10	10	6	14	13	10	12
Ні, не готові	17	18	13	14	12	32	17	8	13	28	14
Важко відповісти	4	4	1	20	3	1	1	12	1	6	1

* Відмінності між містами значимі, якщо перевищують 10%

**По кожному стовпцю сума дорівнює 100%

Кожен п'ятий опитаний (19%) зазначив, що за жодних умов не погодився б оплачувати навчально-виховні послуги дошкільних навчальних закладів (рис. 3.4.7). Найбільша частка таких респондентів у Чернівцях (33%) та Житомирі (29%) (табл. 3.4.7).

Рис. 3.4.7. Умови, за яких батьки погодилися б оплатити освітньо-виховні послуги дошкільних навчальних закладів, % батьків / опікунів, у яких діти відвідують державні / комунальні дошкільні заклади (n=1024)*

*Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати декілька варіантів відповідей

Основною умовою, зважаючи на яку 36% опитаних батьків висловили готовність оплачувати навчально-виховні послуги дошкільних навчальних закладів, є: покращення умов перебування дитини у дошкільному навчальному закладі (ремонт, придбання іграшок, книжок тощо), зокрема більшість батьків/опікунів у містах Бровари (69%), Біла Церква (54%), Кам'янець-Подільський (50%) (табл. 3.4.7).

Аргументом на користь оплати навчально-виховних послуг дошкільних навчальних закладів для 29% респондентів є можливість отримувати повну інформацію, куди витрачаються ці кошти. В основному так вважають батьки з міст Біла Церква (47%) та Кам'янець-Подільський (41%).

Для чверті (24%) опитаних батьків, важливо, щоб оплата була офіційною. Найбільше таких серед респондентів Білої Церкви (47%).

Припускають можливість оплати за навчально-виховних послуги в разі самостійного прийняття рішення, куди витратимуться ці кошти, 18% опитаних. Найменше таких у м. Миколаїв (6%).

Лише 6% батьків/опікунів готові оплачувати навчально-виховні послуги без будь-яких умов (табл. 3.4.5).

Таблиця 3.4.5

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «За яких умов ви б погодилися оплачувати навчально-виховні послуги дошкільних навчальних закладів?»*, за містами % батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні/комунальні дошкільні заклади

	Загалом (n=1024)	Львів (n=105)	Тернопіль (n=104)	Чернівці (n=102)	Миколаїв (n=105)	Херсон (n=110)	Кам'янець-Подільський (n=98)	Дніпро (n=100)	Бровари (n=107)	Біла Церква (n=89)	Житомир (n=104)
Не згодні за жодних умов	19	16	12	33	14	27	19	24	2	10	29
Згодні, якщо самі будете вирішувати, куди витратимуться ці кошти	18	19	24	10	6	25	17	26	22	12	15
Згодні, якщо будете отримувати повну інформацію, куди витрачаються ці кошти	29	30	22	17	22	25	41	38	36	47	14
Згодні, якщо це покращить умови перебування дитини у ДНЗ (ремонт, придбання іграшок, книжок тощо)	36	29	14	28	33	21	50	25	69	54	38
Згодні, якщо це буде офіційно	24	21	25	15	27	27	17	20	32	47	11
Згодні, це не принципове питання для Вас	6	5	3	4	12	4	4	10	10	2	
Важко відповісти	4	4	4	12	5		2	4	5	5	3

*Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати декілька варіантів відповідей

***Відмінності між містами значимі, якщо перевищують 10%.*

Батьків дітей дошкільного віку просили оцінити за 5-бальною шкалою прозорість та ефективність витрачання їхніх коштів на дошкільний заклад, де 1 – повністю не прозоро/неефективно, а 5 – повністю прозоро/ефективно. Так, загалом батьки/опікуни досить високо оцінили прозорість та ефективність своїх витрат (4,0 та 3,9 балів відповідно) (рис. 3.4.8). Прозорість значно вище оцінили в Миколаєві (4,4 бали, при цьому оцінку «повністю прозоро» – обрали 56% респондентів) та Львові (4,2 бали). Ефективність значно вище оцінили в мм. Миколаїв (4,4 бали) та Чернівці (4,2 бали), а найнижче в мм Тернопіль та Житомир (по 3,6 балів).

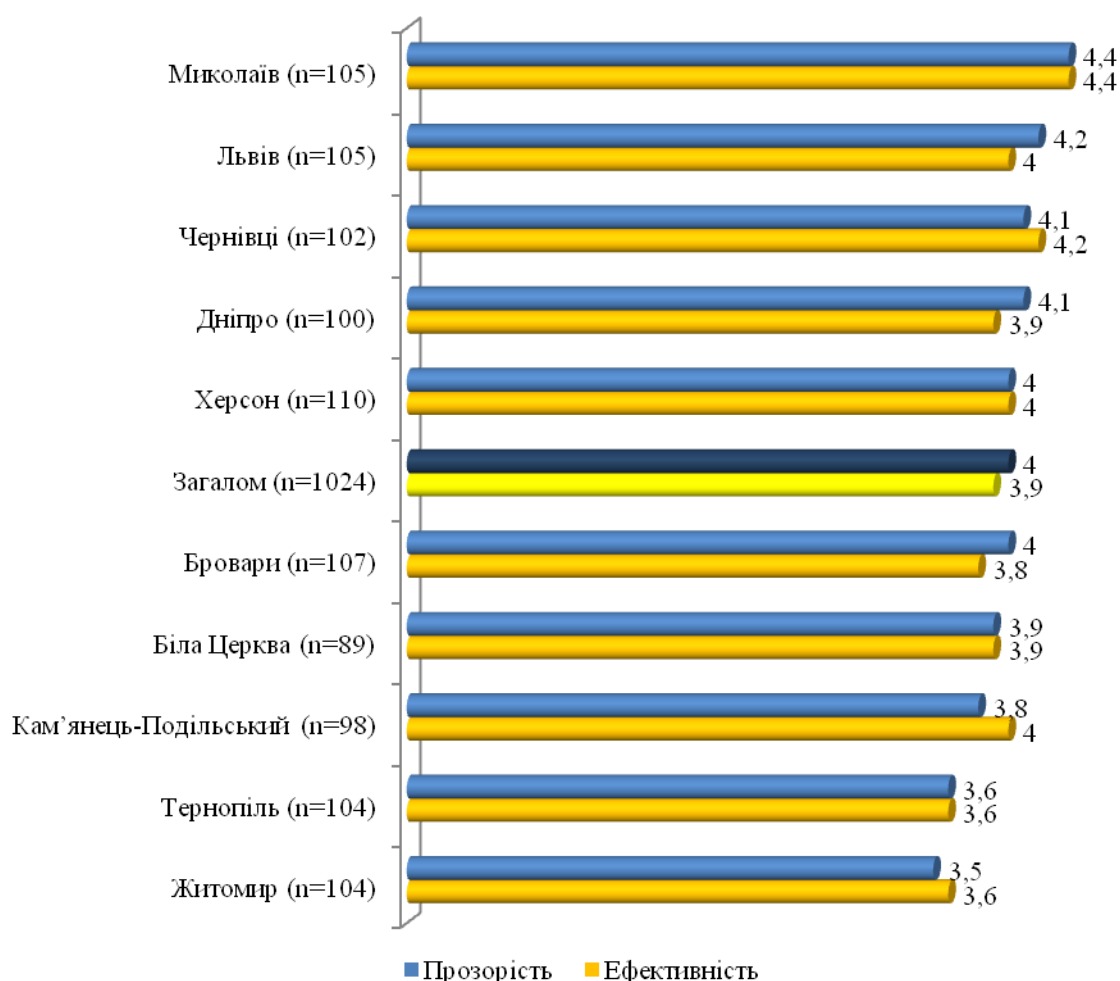

Рис. 3.4.8. Оцінка батьками прозорості та ефективності витрачання коштів на дошкільний заклад, за містами середні значення*

*Серед тих респондентів, у яких діти відвідують державні/комунальні дошкільні заклади

**Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – повністю не прозоро/неефективно, а 5 – повністю прозоро/ефективно. При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу

Отже, зважаючи на наведені вище дані, найбільш високо респондентами оцінені прозорість та ефективність додаткових добровільних оплат батьками ДНЗ в місті Миколаєві (понад 50% дали оцінку «повністю прозоро» та «повністю ефективно»).

Найнижчі оцінки прозорості та ефективності витрачань коштів серед батьків м. Тернопіль та Житомир.

4. ОЦІНКА РЕСПОНДЕНТАМИ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

4.1. Критерії відбору батьками ЗНЗ

Отримання загальноосвітньої підготовки є важливим етапом у житті кожної людини, що визначає не лише рівень отриманих знань та перспективи здобуття вищої освіти, а й загальний рівень виховання та культури особистості, особливості її соціалізації в суспільстві. Саме тому при виборі школи для своїх дітей батьки керуються цілим рядом критеріїв, що враховують загальну репутацію навчального закладу, спеціалізацію підготовки учнів або рівень отриманих знань, який наразі можливо оцінити за результатами зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) тощо. Досить поширеними сьогодні є рейтинги загальноосвітніх навчальних закладів, що надають порівняння результатів підготовки учнів у школах не лише за регіонами та населеними пунктами, а й за окремими навчальними предметами. Подібні рейтинги ґрунтуються як на результатах ЗНО, що відображають рівень викладання в учбових закладах, так і на інших показниках, серед яких – наявність додаткових предметів, курсів та гуртків, викладання іноземних мов, максимальна кількість учнів у класі, робота груп подовженого дня в молодшій школі тощо.

Незважаючи на це, основним критерієм, що визначає вибір школи для переважної більшості батьків, залишається її територіальна доступність. Дві третини опитаних батьків, які мали дітей шкільного віку, зазначили, що цей фактор виявився важливим при виборі майбутнього місця навчання дітей (рис. 4.1.1). Однак, близькість розташування школи відіграє для батьків/опікунів помітно меншу роль, ніж при виборі дошкільного закладу для дитини, оскільки серед батьків дошкільнят на вагомості даного критерію наголосили 78% респондентів. Це свідчить про усвідомлення батьками важливості належного рівня підготовки в середній школі та їх готовність долати певні незручності, пов'язані з транспортуванням дитини до школи, заради отримання нею бажаної освіти.

Рис. 4.1.1. Критерії, якими керувалися батьки, обираючи школу для своїх дітей, % батьків/опікунів, у яких є діти шкільного віку (n=1055)

*Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати декілька варіантів відповідей

Відповідно, близько третини опитаних батьків наголосили на значенні високого рівня навчальної підготовки при виборі майбутньої школи для власних дітей. Гарна репутація навчального закладу та доброзичливе ставлення до учнів також виявились важливими критеріями вибору місця здобуття освіти для 39% респондентів, які мали дітей шкільного віку. Менше 10% респондентів відзначили вагомість таких критеріїв, як забезпечення безпеки дітей (наявність служби охорони, системи відеонагляду тощо) та приділення належної уваги їх здоров'ю. Оскільки наявність певної системи охорони громадського порядку передбачено у всіх загальноосвітніх навчальних закладах, а проведення регулярних профілактичних оглядів дітей шкільного віку регламентується вимогами Міністерства охорони здоров'я, можна припустити, що ці фактори сприймаються батьками як належні та не здійснюють суттєвого впливу на вибір навчального закладу. Нарешті, лише 3% батьків зазначили, що не мали особливого вибору при визначенні майбутнього місця навчання, оскільки дитину взяли лише до цієї школи (половина з цієї категорії респондентів була представлена батьками учнів 1-4 класів).

Разом з тим, лише 19% опитаних батьків повідомили, що керувалися при виборі школи її спеціалізацією, тобто специфікою поглибленої підготовки за певними напрямками. Порівняно з початковою школою, цей критерій виявився більш важливим для батьків, діти яких навчаються у середніх класах, тобто саме на тому рівні, де закладаються засади майбутньої спеціалізації освіти та існує можливість вибору бажаного напрямку підготовки (рис. 4.1.2). Значення загального високого рівня освітньої підготовки, який забезпечується у школі, зростає для батьків старшокласників (9-11 класи), які розмірковують над перспективами подальшого вступу до вищих навчальних закладів.

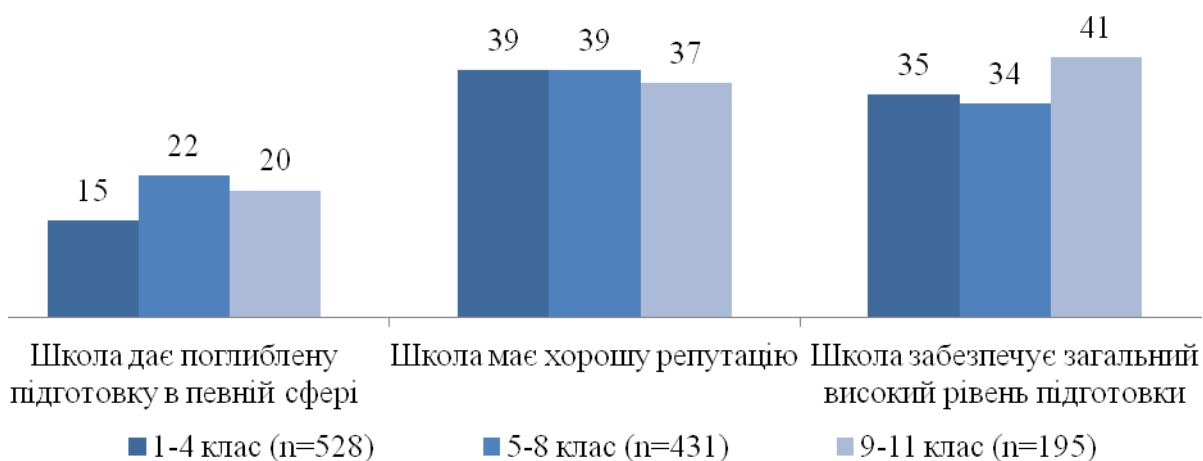

Рис. 4.1.2. Критерії вибору школи для батьків дітей різного шкільного віку, % усіх батьків/опікунів, діти яких навчаються у відповідних класах

*Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати декілька варіантів відповідей

Серед інших критеріїв вибору школи, респонденти зазначали наявність спортивних гуртків або басейну, основну мову навчання та викладання бажаних іноземних мов (зокрема, румунської мови у Чернівцях), наявність родинних традицій («сама навчалася в

цій школі», м. Херсон, «у школі працюють родичі», «навчалась старша дитина», м. Тернопіль, «покоління в ній вчиться», м. Чернівці), зручність розташування («зручно забирати і відводити, так як знаходиться біля роботи», м. Тернопіль). Досить значна частина респондентів наголосила, що для них більш важливою була репутація окремих вчителів, ніж самої школи: «вибирали скоріше вчителя, ніж школу», «орієнтувалися на вчителя молодших класів, він має гарну репутацію», м. Біла Церква. Для деяких респондентів важливою була фінансова доступність навчання, що пов'язувалась із відсутністю високих офіційних та неформальних платежів на шкільні потреби: «у школі не має високих тарифів на оплату», м. Львів; «дешевше по неофіційним внескам», м. Кам'янець-Подільський; «доступна по грошам», м. Тернопіль.

Природно, що високий рівень підготовки учнів та поглиблена підготовка в певній сфері відігравали важливішу роль при виборі навчального закладу для батьків тих дітей, які навчаються у спеціалізованих школах або ліцеях/гімназіях певного профілю. Зокрема, про значення хорошої репутації школи, загальний високий рівень підготовки та наявність поглибленої підготовки в певній сфері повідомило близько половини цієї категорії респондентів (рис. 4.1.3). Разом з тим, ці фактори виявились менш важливими для батьків, діти яких навчаються у звичайних загальноосвітніх закладах, зокрема про значення поглибленої підготовки повідомив лише кожен сьомий з них. З іншого боку, для батьків, які обрали для своїх дітей звичайні школи, помітно важливішою виявилась роль територіальної близькості навчального закладу.

Рис. 4.1.3. Критерії вибору школи для батьків залежно від типу навчального закладу, % батьків/опікунів, діти яких навчаються у відповідних типах ЗНЗ

*Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обирати декілька варіантів відповідей

**Відмінності значимі, якщо перевищують 8,5%

Певні розбіжності в критеріях вибору навчального закладу батьками виявив і аналіз результатів опитування за містами (табл. 4.1.1). Територіальний чинник розміщення школи виявився найбільш вагомим для мешканців мм. Львів, Тернопіль та Миколаїв (68-

70% респондентів), гарна репутація навчального закладу – для мешканців міст Чернівці та Миколаїв (40-42% респондентів). Разом з тим, кожен п'ятий з опитаних батьків у м. Львів наголосив, що для нього важлива безпека дитини в школі.

Про значення високого рівня підготовки учнів при виборі школи повідомили 43-46% батьків, які були опитані у мм. Львів, Дніпро, Херсон та Бровари, тобто в населених пунктах із розвинуеною мережею вищих навчальних закладів (або наближеністю до них у випадку м. Бровари), які користуються високим попитом абітурієнтів. Саме в цих містах досить багато респондентів відзначили роль поглибленої підготовки учнів за певним напрямом при виборі навчального закладу, що свідчить про усвідомлення ними можливої конкуренції при вступі дітей до ВНЗ.

Таблиця 4.1.1

Критерії, якими керувалися батьки при виборі школи для своїх дітей за містами, %
*батьків/опікунів, у яких є діти шкільного віку**

Критерії вибору	Загалом (n=1055)	Львів (n=105)	Тернопіль (n=105)	Чернівці (n=106)	Миколаїв (n=105)	Херсон (n=114)	Кам'янець Подільський (n=106)	Дніпро (n=99)	Бровари (n=92)	Біла Церква (n=119)	Житомир (n=104)
Школа знаходиться близько від дому	67	70	69	45	68	49	46	47	51	43	41
Школа має хорошу репутацію, забезпечує доброзичливе ставлення до учнів	39	30	33	42	40	29	27	28	30	25	24
Школа забезпечує загальний високий рівень підготовки	36	44	18	41	21	45	42	43	46	39	37
Школа дає поглиблену підготовку в певній сфері	19	30	13	16	8	22	21	21	23	19	18
Дитину взяли лише в цю школу	3	2		2	2	3	2	3	3	2	2
Школа забезпечує безпеку дітей	6	22	1	4	4	10	9	9	10	8	8
Належна увага приділяється здоров'ю дітей	4	5	1		4	5	5	5	5	5	4
Інше	4	4	8	9	3	5	5	5	5	5	4

*Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обирати декілька варіантів відповідей

**Відмінності між містами значимі, якщо перевищують 10%

Таким чином, результати опитування показали, що значна частина батьків усвідомлює відповідальність вибору майбутнього навчального закладу для своїх дітей, керуючись при цьому не лише територіальною доступністю школи та зручністю її розташування, а й іншими критеріями, що пов'язані з рівнем освітньої підготовки та спеціалізацією закладу. Особливо актуальними останні фактори є для батьків, діти яких

навчаються у старших класах та починають розмірковувати над вибором подальшої професії та спеціалізації отримання вищої освіти.

4.2. Оцінка якості навчання у ЗНЗ та ставлення вчителів до учнів

Сьогодні, на жаль, не розроблена комплексна оцінка якості освіти, адже варто оцінювати не лише якість знань випускників середніх шкіл, але і сам процес навчання. У широкому розумінні якість освіти розглядають як збалансовану відповідність процесу, результату і самої освітньої системи меті, потребам, соціальним нормам (стандартам) освіти.

Результати проведеного соціологічного дослідження засвідчили в цілому високі оцінки якості навчання як батьками/опікунами (4,1 бали, де 1 – дуже погано, а 5 – на високому рівні), так і експертами (4,2 бали). Зокрема 80% батьків/опікунів та 79% експертів оцінили якість навчання у школах свого міста на 4-5 балів і лише поодинокі респонденти оцінювали якість навчання на 1-2 бали. Найвищі оцінки якості навчання спостерігаються у батьків/опікунів з міст Херсон (4,6 бала) та Кам'янець-Подільський (4,4 бала). Помітно нижче оцінюють якість навчання у м. Житомир (3,8 бала) (рис. 4.2.1).

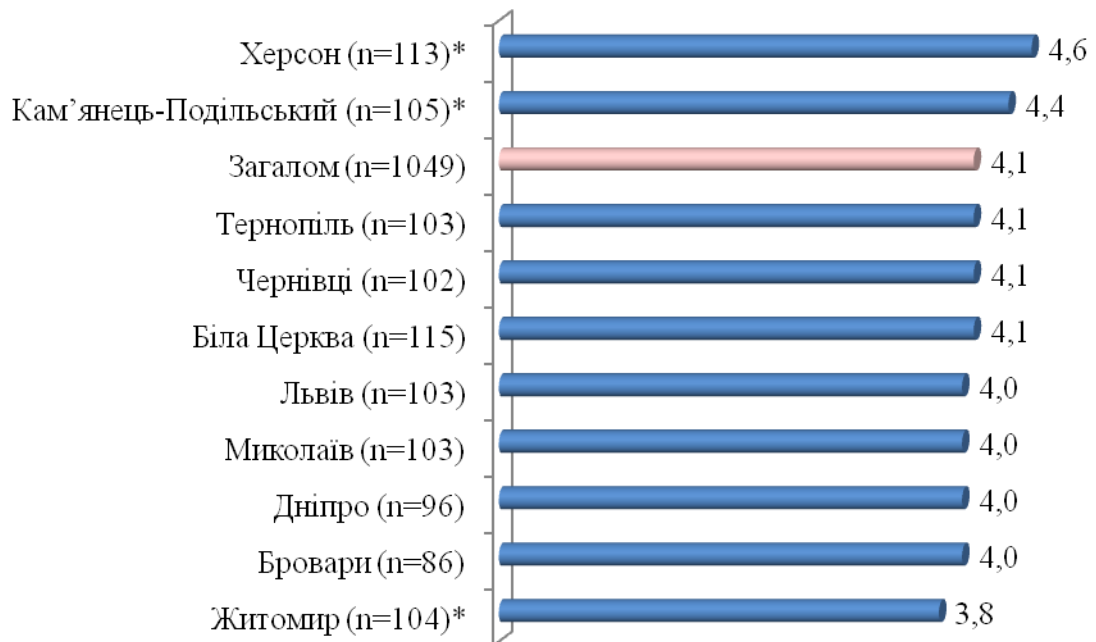

Рис. 4.2.1. Оцінка батьками/опікунами якості навчання в школах, за містами середнє значення

*Відмінності значимі між містом та середнім значенням за масивом загалом

**Серед батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні/комунальні школи

*** Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – дуже погано, а 5 – на високому рівні (тобто зростання середнього балу свідчить про збільшення оцінки якості навчання). При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

Підтвердженням високих оцінок якості навчання є те, що майже третину батьків/опікунів (28%) нічого не турбує, якщо йдеться про якість навчання. Найбільше таких в м. Кам'янець-Подільський (58%), а найменше в мм. Львів (14%) та Житомир (12%). Найбільш стурбованими виявилися батьки, діти яких навчаються в середній школі (5-8 класи), адже серед них лише 20% стверджує, що їх нічого не турбує. В той же час батьки, діти яких навчаються в молодшій (1-4 класи) або старшій школі (9-11 класи) є менш стурбованими (по 31% респондентів зазначили, що їх нічого не турбує).

Серед проблем, які стосуються якості навчання, батьків найбільше турбує те, що вчителі задають багато домашніх завдань (рис. 4.2.2), особливо для опитаних у м. Житомир, де 61% батьків/опікунів обрали такий варіант відповіді. Велика кількість домашніх завдань є найбільш розповсюдженою проблемою майже в усіх містах. Батьків/опікунів з м. Біла Церква турбує ще й те, що для підготовки до ЗНО (чи контрольних) потрібно додатково наймати репетиторів (31%), а майже чверть батьків/опікунів у м. Бровари непокояться, що в школах відсутні сучасні технічні засоби (комп'ютери, Інтернет, електронні книги) (23%); за словами дітей викладають нудно, нецікаво, нудно (22%); в школах діти отримують занадто «теоретичні знання» (22%). Незважаючи на те, що батьки/опікуни не дуже високо оцінюють якість навчання, жоден із них не зазначив, що їх турбує низький рівень підготовки вчителів.

Майже половина батьків (45%) учнів 5-8 класів зазначили, що їх турбує те, що вчителі задають багато домашніх завдань, для батьків учнів молодших класів ця проблема є значимо менш актуальною (32%), як і для учнів старших класів (28%). В той же час батьки старшокласників більше стурбовані тим, що для підготовки до ЗНО (чи контрольних) потрібно додатково наймати репетиторів (29%).

Рис. 4.2.2. Проблеми, які непокоять батьків, якщо йдеться про якість навчання, % батьків/опікунів, діти яких навчаються у державних ЗНЗ (n=1049)

*Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати декілька варіантів відповідей

Незважаючи на те, що батьки/опікуни в цілому високо оцінюють якість навчання, якість отриманих знань, вони оцінили дещо нижче (3,9 балів, де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені). Найкраще оцінюють якість отриманих знань у мм. Кам'янець-Подільський (4,3 бала) та Херсон (4,1 бала), а найнижче у мм. Львів (3,7 бала), Дніпро (3,6 бала) та Житомир (3,6 бала) (рис. 4.2.3).

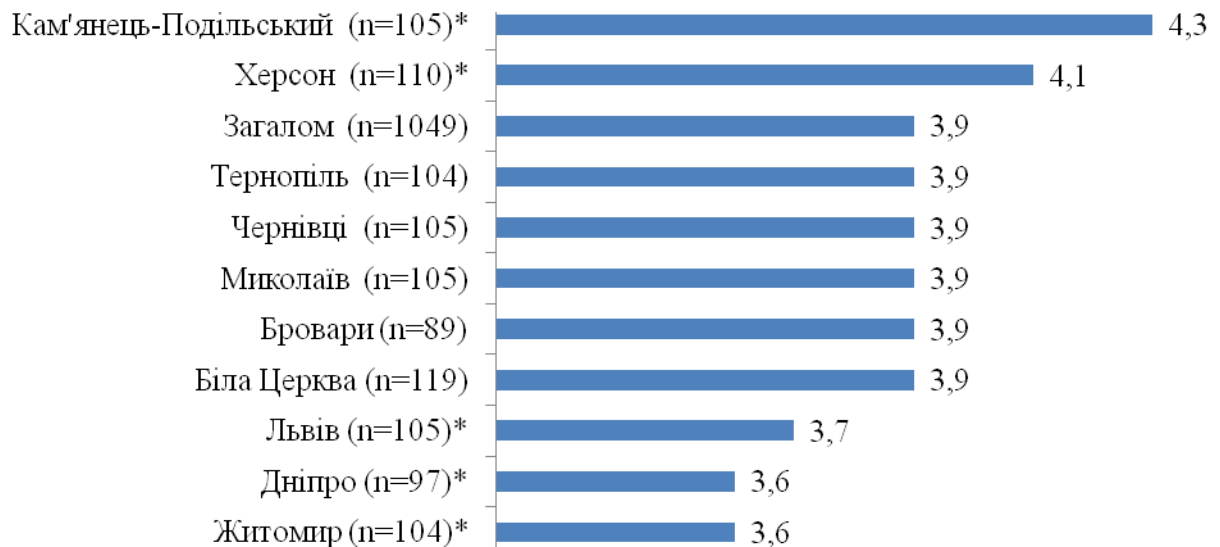

Рис. 4.2.3. Оцінка батьками/опікунами якості отриманих знань дитиною, за містами середнє значення

*Відмінності значимі між містом та середнім значенням за масивом загалом

**Серед батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні/комунальні школи

***Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені (тобто зростання середнього балу свідчить про збільшення оцінки якості отриманих знань). При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу

За даними опитування батьки/опікуни в цілому не надто занепокоєні різними аспектами організації навчально-виховного процесу. Найбільше занепокоєні навантаженням дитини та отриманими знаннями батьки/опікуни у м. Чернівці (всі оцінки вище 3-х балів, де 1 – зовсім не занепокоєні, а 5 – дуже занепокоєні), а найменше турбуються у мм. Миколаїв, Херсон, Кам'янець-Подільський і Бровари (всі оцінки менше 3-х балів) (табл. 4.2.1.). В той же час експерти стверджують, що в їх містах певною мірою поширена проблема великого навантаження дітей через значну кількість уроків (3,2 бали, де 1 – зовсім не поширена, а 5 – дуже поширена) або значний обсяг домашнього завдання (3,0 балів). До того ж вони досить високо оцінюють рівень підготовки дітей у своїх містах: 2,4 бали – оцінка поширеності проблеми низького рівня підготовки дітей.

Таблиця 4.2.1

Занепокоєність батьків/опікунів навчальними проблемами дітей, за містами середні значення

	<i>Велике навантаження через значну кількість уроків</i>	<i>Велике навантаження через значний обсяг домашнього завдання</i>	<i>Отриманих під час уроків знань недостатньо</i>	<i>Дитині погано даються окремі предмети</i>
Загалом батьки/опікуни (n=1049)	3,1	3,1	2,8	2,7
Чернівці (n=105)	3,7*	3,7*	3,2*	3,1*
Житомир (n=104)	3,6*	3,4*	3,1*	2,4*
Львів (n=105)	3,5*	3,5*	3,3*	3,0*
Біла Церква (n=119)	3,4*	3,5*	3,5*	3,5*
Тернопіль (n=105)	3,3*	3,4*	2,8	2,9*
Дніпро (n=98)	3,0	3,1	3,0*	2,9*
Миколаїв (n=105)	2,9*	2,9*	2,6*	2,8
Херсон (n=113)	2,9*	2,9*	2,4*	2,5*
К.Подільський (n=105)	2,3*	2,3*	1,9*	2,0*
Бровари (n=90)	2,0*	1,9*	1,9*	1,6*

*Відмінності значимі між містом та середнім значенням за масивом загалом

**Серед батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні/комунальні школи

***Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – зовсім не занепокоєні, а 5 – дуже занепокоєні (тобто зростання середнього балу свідчить про збільшення занепокоєності батьків/дітей). При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

Опитані батьки/опікуни в цілому задоволені викладачами, які навчають і виховують їх дітей: скоріше задоволені укомплектованістю викладацького складу (4,1 бала, де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені); ставленням вчителів до дітей (4,0 балів) та емоційним станом вчителів (4,0 балів). Лише робота шкільного психолога викликає у батьків певне занепокоєння (3,5 балів), але тим не менш психологічне здоров'я дитини вони оцінюють досить високо (4,2 бала).

Експерти в цілому значимо краще оцінюють укомплектованість викладацького складу (4,4 бала) та ставлення вчителів до дітей (4,2 бала), однак психологічне здоров'я дітей вони оцінюють значимо гірше (3,9 бала). Вони також досить високо оцінюють рівень підготовки вчителів (4,2 бала), при цьому жоден експерт не обрав варіант відповіді «дуже погано» і лише 1% оцінили рівень підготовки вчителів на 2 бали.

Найбільш негативно зазначені сфери навчального-виховного процесу у ЗНЗ оцінюють батьки/опікуни у мм. Житомир та Львів, а найкраще – у мм. Кам'янець-Подільський та Херсон (табл. 4.2.2).

Таблиця 4.2.2

Оцінка респондентами окремих аспектів навчально-виховного процесу, за містами середні значення*

	<i>Укомплектованість викладацького складу</i>	<i>Ставлення вчителів до дітей</i>	<i>Емоційний стан вчителів</i>	<i>Робота шкільного психолога</i>	<i>Психологічне здоров'я дитини</i>
Загалом батьки/опікуни** (n=1049)	4,1	4,0	4,0	3,5	4,2
К.Подільський (n=105)	4,4*	4,3*	4,3*	4,3*	4,5*
Херсон (n=113)	4,4*	4,2*	4,2*	4,2*	4,3
Чернівці (n=105)	4,4*	4,0	4,1	3,4	4,2
Миколаїв (n=105)	4,3*	4,0	3,9	3,0*	4,2
Біла Церква (n=119)	4,2	4,2*	4,2*	3,1*	4,4*
Бровари (n=90)	4,2	4,1	4,0	3,7*	4,2
Дніпро (n=98)	4,0	4,0	3,8*	3,4	4,1
Тернопіль (n=105)	4,0	3,8*	3,8*	3,4	4,0
Львів (n=105)	3,7*	3,9	3,8*	3,4	4,2
Житомир (n=104)	3,1*	3,6*	3,6*	3,5	3,6*

*Відмінності значимі між містом та середнім значенням за масивом загалом

**Серед батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні/комунальні школи

***Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені (тобто зростання середнього балу свідчить про збільшення рівня задоволеності). При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

Батьки/опікуни в цілому високо оцінюють організацію навчального процесу (4,0 балів, де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені), однак організацію виховної роботи вони оцінюють не надто позитивно (3,8 балів), як і організацію поїздок, екскурсій (3,8 балів), роботу факультативів, гуртків, секцій, організованих в школі (3,5 балів), профорієнтаційну роботу (3,5 балів) та організацію суспільно корисної праці дітей та батьків («суботники») (3,4 бали).

Експерти в цілому значимо вище оцінюють організацію навчального процесу та виховної роботи (4,5 бала); організацію поїздок, екскурсій та роботу факультативів, гуртків, секцій (4,4 бала); профорієнтаційну роботу (4,2 бала) та організацію суспільно корисної праці дітей та батьків («суботники») (3,8 балів). До того ж експерти досить високо оцінюють організацію освітнього процесу для дітей ООП (індивідуальна, інклюзивна або інтегрована форми навчання) у своїх містах (4,4 бала) та можливість вибору освітніх курсів, програм, профілю навчання відповідно до потреб та інтересів дитини (4,2 бала). Найбільш негативно експерти оцінюють матеріально-технічну забезпеченість шкіл (3,7 балів, де 1 – дуже погано, а 5 – відмінно).

Найкраще оцінюють організацію навчально-виховного процесу батьки/опікуни у м. Кам'янець-Подільський, де всі середні оцінки вище 4-х балів, а найнижчі оцінки майже за всіма аспектами – у м. Житомир (лише організацію «суботників» батьки/опікуни

оцінюють вище середньої оцінки за містами). Скоріше негативними виявилися оцінки організації «суботників» у м. Біла Церква (2,8 бала) та організація виховної роботи у м. Житомир (2,8 балів) (табл. 4.2.3).

Таблиця 4.2.3

Оцінка респондентами окремих аспектів організації навчально-виховного процесу, за містами середні значення*

	Організація навчального процесу	Організація виховної роботи	Організація поїздок, екскурсій	Робота факультативів, гуртків, секцій	Професійна робота	Організація «суботників»
Загалом батьки/ опікуни (n=1049)	4,0	3,8	3,8	3,5	3,5	3,4
К.Подільський (n=105)	4,4*	4,4*	4,3*	4,3*	4,3*	4,1*
Херсон (n=113)	4,3*	4,2*	4,1*	3,6	3,9*	3,8*
Чернівці (n=105)	4,1	4,0*	3,8	3,1*	3,4	3,5
Миколаїв (n=105)	4,1	3,8	3,7	3,7*	3,4	3,2*
Біла Церква (n=119)	4,1	4,0*	3,9	3,2*	3,3*	2,9*
Бровари (n=90)	4,0	3,9	4,2*	3,5	3,3*	3,3
Дніпро (n=98)	3,9	3,7	3,6*	3,2*	3,4	3,6*
Тернопіль (n=105)	3,8*	3,7	3,7	3,4	3,4	3,6*
Львів (n=105)	3,8*	3,8	3,3*	3,3*	3,2*	3,5
Житомир (n=104)	3,5*	2,8*	3,1*	3,1*	3,1*	3,9*

*Відмінності значимі між містом та середнім значенням за масивом загалом

**Серед батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні/комунальні школи

*** Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені (тобто зростання середнього балу свідчить про збільшення рівня задоволеності). При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

Незважаючи на не надто високі оцінки організації виховної роботи, у батьків/опікунів не викликає значного занепокоєння низька мотивація вчителів в організації такої роботи (2,5 бала, де 1 – зовсім не занепокоєні, а 5 – дуже занепокоєні). Найменше занепокоєні в цьому батьки/опікуни у мм. Бровари (1,7 бала) та Кам'янець-Подільський (1,8 бала), а найбільше занепокоєні у мм. Біла Церква (3,0 бала) та Житомир (3,0 бала). Експерти також стверджують, що у їх містах практично відсутня проблема низької мотивації вчителів в організації виховної роботи (2,2 бала, де 1 – зовсім не поширена, а 5 – дуже поширена), так само як і проблема низької мотивації вчителів у використанні новітніх (технологій) технічних засобів у навчальному процесі (2,2 бала).

Незважаючи на те, що більшість експертів (52%) стверджують, що у їх містах зовсім не поширена проблема недоступності позаурочних форм організації дозвілля дітей (гуртків, спортивних секцій, клубів за інтересами), все ж деякі батьки висловлюють певною мірою своє занепокоєння цією проблемою (2,6 балів, де 1 – зовсім не занепокоєні, а 5 – дуже занепокоєні). Найменш занепокоєні зазначеним аспектом навчання у

мм. Бровари (1,8 бала) та Кам'янець-Подільський (1,9 бала), а найбільше – у мм. Житомир (3,0 бала), Чернівці (3,1 бала) та Біла Церква (3,5 бала).

4.3. Оцінка респондентами умов перебування дітей у ЗНЗ

Згідно ст. 14 Закону України «Про загальну середню освіту» від 13 травня 1999 року¹ «наповнюваність класів загальноосвітніх навчальних закладів не повинна перевищувати 30 учнів». Однак, особливо у великих містах, часто виникає ситуація із перенаповненістю класів. Згідно результатів проведеного дослідження, експерти визнають наявну проблему, оцінюючи такий аспект навчально-виховного процесу на 3,8 балів (де 1 – дуже погано, а 5 – відмінно). Варто також відзначити, що жоден експерт не виставив оцінку «дуже погано (1)». В той же час батьки/опікуни більшою мірою схильні незадовільно оцінювати кількість дітей у класі (3,5 балів, де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені). Найбільше задоволені кількістю дітей у класі батьки/опікуни у м. Кам'янець-Подільський (4,3 бала), а найменше – у м. Біла Церква (2,9 бала) (рис. 4.3.1).

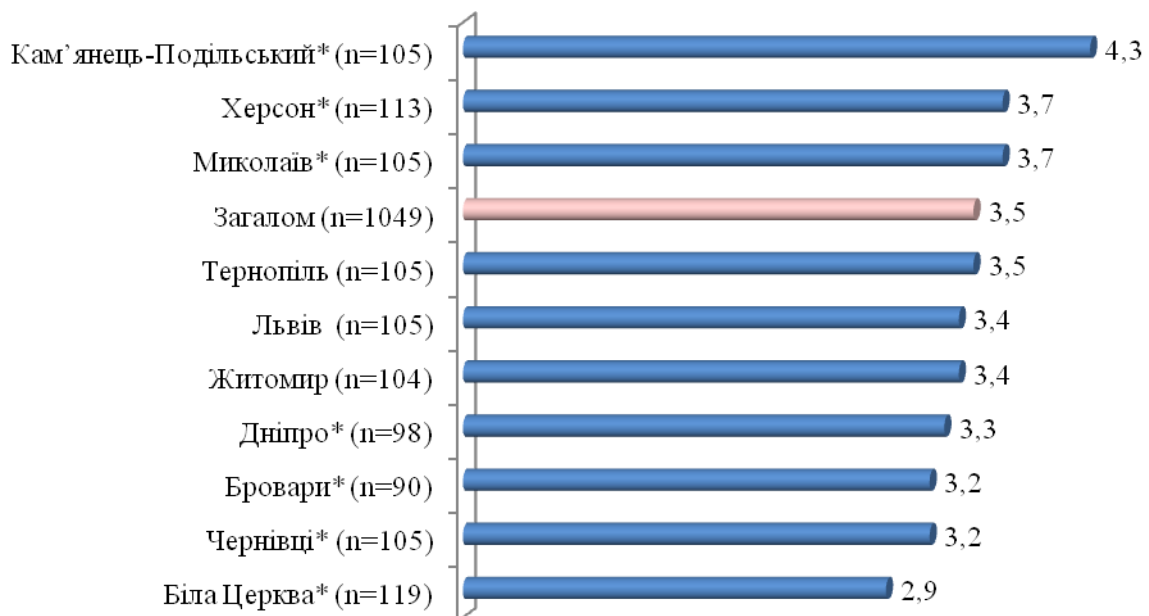

Рис. 4.3.1. Задоволеність батьками/опікунами, кількістю дітей у класах, за містами середні значення**

*Відмінності значимі між містом та середнім значенням за масивом загалом

**Серед батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні/комунальні школи

***Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені (тобто зростання середнього балу свідчить про збільшення рівня задоволеності). При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

Батьки/опікуни, діти яких навчаються у 9-11 класах більш задоволені кількістю дітей у класах (3,7 балів), ніж ті, діти яких навчаються у 1-4 класі (3,4 бала) та 5-8 класі (3,4 бала). Можливо це можна пояснити тим, що після 9 класу певна частина дітей ідуть здобувати середню спеціальну освіту і тим самим наповнюваність класів зменшується.

¹ <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/651-14>

Експерти також схильні більш оптимістично, ніж батьки/опікуни оцінювати організацію безпеки дитини (4,4 бала і 4,0 бала відповідно) та увагу до здоров'я дітей у ЗНЗ (4,4 і 3,9 балів відповідно). Найкраще оцінюють ситуацію у школах свого міста батьки/опікуни у Кам'янець-Подільському (4,5 бала) та Херсоні (4,2-4,3 бала), а найгірше в м. Тернопіль (3,5-3,7 бала) та Житомир (3,6 бала) (рис. 4.3.2).

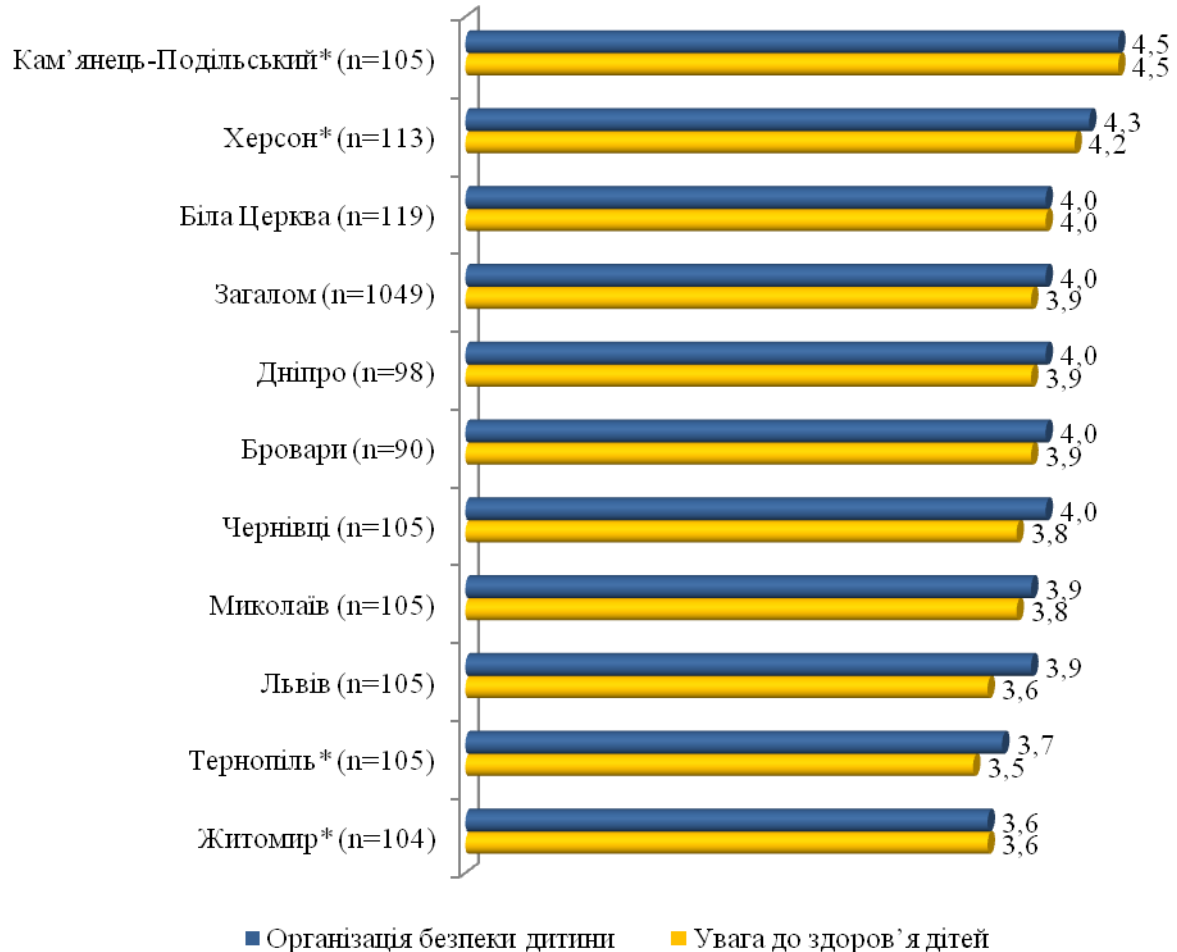

Рис. 4.3.2. Оцінка батьками/опікунами окремих аспектів перебування дітей у школі, за містами середні значення**

*Відмінності значимі між містом та середнім значенням за масивом

**Серед батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні/комунальні школи

***Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені (тобто зростання середнього балу свідчить про збільшення рівня задоволеності). При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

Значимих відмінностей в оцінках батьків-школярів різних класів не було виявлено, тим не менш батьки/опікуни, діти яких навчаються у 1-4 класі, схильні більш позитивно оцінювати організацію безпеки дітей та увагу до їх здоров'я у ЗНЗ. В той же час батьки/опікуни, діти яких навчаються у 5-8 класах, найгірше оцінюють зазначені аспекти перебування дітей у ЗНЗ (рис. 4.3.3).

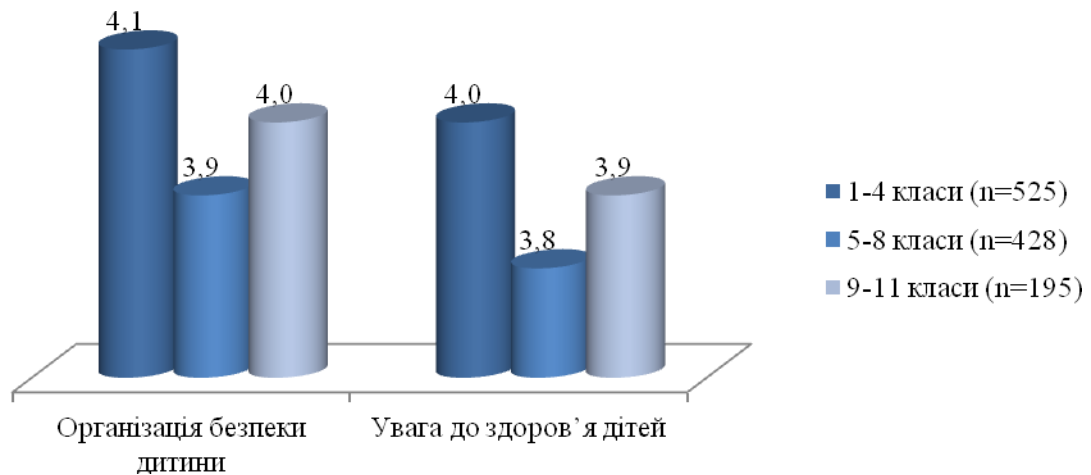

Рис. 4.3.3. Оцінка батьками/опікунами дітей різного шкільного віку окремих аспектів перебування дітей у школі, середні значення**

*Серед батьків/опікунів, діти яких навчаються у відповідних класах

**Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів за 5-бальною шкалою, де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені (тобто зростання середнього балу свідчить про збільшення рівня задоволеності). При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

Варто відзначити певне незадоволення батьків якістю харчування у шкільній їдальні (3,4 бала), в той же час експерти достатньо високо її оцінюють (4,1 бала). Скоріше позитивно оцінюють якість харчування лише батьки/опікуни у м. Кам'янець-Подільський (4,3 бала), а скоріше негативно – у мм. Тернопіль (2,9 бала) та Біла Церква (2,4 бала). В інших містах оцінки в межах 3,1-3,7 бала.

Незважаючи на те, що ремонт шкільних приміщень – одна із основних статей витрачання додаткових коштів батьків, стан шкільних приміщень батьки/опікуни оцінюють у межах 3,5-4,0 балів (де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені). Експерти знову виявилися більш оптимістичними, оцінивши стан шкільних приміщень у межах 3,8-4,3 бали. Найбільш негативно у всіх містах батьки/опікуни оцінюють стан туалетних кімнат (3,2-3,7 балів), окрім м. Кам'янець-Подільський, де середня оцінка батьків/опікунів становить 4,1 бали. В цілому найкраще стан шкільних приміщень оцінюють батьки/опікуни у мм. Кам'янець-Подільський (оцінки в межах 4,1-4,4 бала) та Херсон (оціни в межах 3,7-4,2 бала) (табл. 4.3.1).

Таблиця 4.3.1

Оцінка респондентами стану шкільних приміщень, за містами середні значення

	Шкільна будівля	Навчальні кабінети	Температурний режим кабінетів	Спортивний зал	Їдальня	Туалетні кімнати
Загалом батьки/опікуни (n=1049)	3,8	4,0	3,9	3,9	3,7	3,5
Кам'янець-Подільський (n=105)	4,3*	4,3*	4,4*	4,4*	4,4*	4,1*
Херсон (n=113)	4,0*	4,2*	4,1*	4,2*	3,9*	3,7*
Чернівці (n=105)	4,0*	4,1	4,1*	3,9	3,8	3,2*
Львів (n=105)	3,8	3,9	3,6*	3,8	3,3*	3,2*
Житомир (n=104)	3,8	3,5*	3,6*	3,6*	3,4*	3,3*
Дніпро (n=98)	3,7	3,9	3,9*	3,9	3,7	3,7*
Миколаїв (n=105)	3,7	3,9	3,9*	3,9	3,6	3,5
Біла Церква (n=119)	3,7	3,9	3,8	3,6*	3,3*	3,4
Тернопіль (n=105)	3,7	3,8*	3,6*	3,6*	3,5*	3,5
Бровари (n=90)	3,6*	3,9	3,9	3,8	3,7	3,3*

*Відмінності значимі між містом та середнім значенням за масивом

**Серед батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні/комунальні школи

***Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей батьків/експертів за 5-бальною шкалою, де 1 – повністю незадоволені/дуже погано, а 5 – повністю задоволені/відмінно (тобто зростання середнього балу свідчить про збільшення рівня задоволеності). При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

Оцінюючи проблеми, які пов'язані із деструктивною поведінкою та поганими звичками дітей, батьки/опікуни не висловлюють значного занепокоєння (оцінки в межах 2,4-2,5 балів, де 1 – зовсім незанепокоєні, а 5 – дуже занепокоєні). Експерти також вважають, що такі проблеми не є поширеними у ЗНЗ їх міст (оцінки в межах 1,9-2,4 бали, де 1 – зовсім непоширені, а 5 – дуже поширені). Найбільш занепокоєними є батьки/опікуни у м. Чернівці (особливо щодо фізичної пасивності дітей, можливості користуватися електронними пристроями та поширення тютюнопаління/вживання алкоголю/наркотиків серед однокласників), Біла Церква та Житомир, а найменш занепокоєними виявилися батьки у м. Кам'янець-Подільський (близько половини опитаних зовсім незанепокоєні можливістю користуватися електронними пристроями та поширенням тютюнопаління/вживання алкоголю/наркотиків серед однокласників дитини) та Бровари (60-77% опитаних зовсім незанепокоєні зазначеними проблемами) (табл. 4.3.2).

Таблиця 4.3.2

Занепокоєність респондентів деструктивною поведінкою дітей у школі та поширеністю шкідливих звичок, за містами середні значення

	Конфлікти, бійки між учнями	Брак контролю з боку вчителів	Фізична пасивність дітей у школі	Можливість користуватися/зловживання електронними пристроями	Поширення тютюнопаління/вживання алкоголю/наркотиків серед школярів
Загалом батьки/опікуни (n=1049)	2,4	2,4	2,4	2,4	2,5
Чернівці (n=105)	2,8*	2,7*	3,5*	3,1*	3,4*
Біла Церква (n=119)	2,7*	2,8*	2,2*	2,6*	2,9*
Житомир (n=104)	2,7*	2,7*	2,8*	2,8*	3,0*
Львів (n=105)	2,6*	2,6*	2,8*	2,4	2,6
Миколаїв (n=105)	2,4	2,4	2,2*	1,8*	2,1*
Тернопіль (n=105)	2,3	2,7*	2,8*	2,5	2,7*
Дніпро (n=98)	2,2*	2,4	2,3	2,5	2,7*
Херсон (n=113)	2,2*	2,2*	2,3	2,1*	2,2*
Кам'янець-Подільський (n=105)	2,0*	1,9*	1,9*	1,8*	1,9*
Бровари (n=90)	1,7*	1,9*	1,7*	1,7*	1,5*

*Відмінності значимі між містом та середнім значенням за масивом

**Серед батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні/комунальні школи

***Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей батьків/експертів за 5-бальною шкалою, де 1 – зовсім занепокоєні/зовсім непоширені, а 5 – дуже занепокоєні/дуже поширені (тобто зростання середнього балу свідчить про збільшення рівня занепокоєності/поширеності). При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

Результати дослідження виявили зв'язок між занепокоєністю батьків/опікунів поширеністю тютюнопаління/вживання алкоголю/наркотиків серед однокласників і занепокоєністю розташуванням торгівельних точок, в яких діти можуть купити алкоголь, сигарети тощо біля школи ($p=0,000$). Кожен п'ятий опитаний (22%) дуже занепокоєний розташуванням торгівельних точок біля школи. В той же час лише 5% експертів визнали цю проблему дуже поширеною. В середньому батьки більш занепокоєні розташуванням торгівельних точок, в яких можна купити алкоголь, сигарети тощо біля школи (2,7 бала, де 1 – зовсім занепокоєні, а 5 – дуже занепокоєні), ніж експерти визнають поширеність цієї проблеми (2,3 бала, де 1 – зовсім непоширені, а 5 – дуже поширені). Найбільше занепокоєними зазначеною проблемою виявилися батьки/опікуни у мм. Біла Церква (3,7 бала) та Чернівці (3,4 бала), а найменше – у м. Бровари (1,7 балів) (рис. 4.3.4).

*Рис. 4.3.4. Занепокоєність батьків/опікунів близькістю розташування торговельних точок, в яких діти можуть купити алкоголь, сигарети тощо до школи**, за містами середні значення*

*Відмінності значимі між містом та середнім значенням за масивом

**Серед батьків/опікунів, у яких діти відвідують державні/комунальні школи

***Оцінка розрахована в програмі SPSS шляхом зважування відповідей батьків за 5-бальною шкалою, де 1 – зовсім занепокоєні, а 5 – дуже занепокоєні (тобто зростання середнього балу свідчить про збільшення рівня занепокоєності). При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

4.4. Поширеність офіційних та неофіційних доплат за послуги, що надають ЗНЗ

Незважаючи на всезагальний характер середньої освіти в Україні, поширення грошових платежів на різноманітні шкільні потреби залишається розповсюдженою практикою в державних навчальних закладах. Про подібний досвід повідомила абсолютна більшість батьків дітей шкільного віку, що були опитані в рамках даного дослідження. Зокрема, 94% усіх респондентів, діти яких навчаються у ЗНЗ, підтвердили, що їм доводилось сплачувати гроші на певні шкільні потреби; при цьому не було виявлено жодної статистично значимої залежності від рівня матеріального добробуту домогосподарств.

Опитані експерти виявились більш стриманими в оцінках рівня поширення доплат за послуги, які надають державні/комунальні ЗНЗ, оскільки, порівняно з опитаними батьками, існування подібної практики підтвердила менша частка опитаних фахівців, що працюють в системі освіти (відповідно 81% респондентів). Виявлені розбіжності в значній мірі зумовлені тим, що кожен дев'ятий експерт не зміг надати однозначної відповіді на це запитання (відповідно 12% респондентів).

Досить цікавим чином розподілились відповіді експертів на запитання щодо практики додаткових грошових платежів у середніх школах залежно від посади, яку вони обіймали. Зокрема, найбільш поінформованими про поширення доплат за послуги ЗНЗ (в офіційній або неофіційній формі) виявились вчителі загальноосвітніх навчальних закладів, які продемонстрували 100% згоду з існуванням подібних тенденцій у школах (рис. 4.4.1). Високу обізнаність щодо існування додаткових платежів виявили й адміністративні працівники системи освіти (профільні заступники міського голови, керівники або заступники департаментів/управлінь освіти), серед яких поширення доплат підтвердили 97-100% респондентів. Разом з тим, існування додаткових внесків батьків на різноманітні шкільні потреби визнала менше частина опитаних директорів загальноосвітніх навчальних закладів та їх заступників (відповідно 86% респондентів), в той час як найменш поінформованими з цього приводу виявились вихователі, що працюють в ДНЗ (відповідно три чверті опитаних осіб).

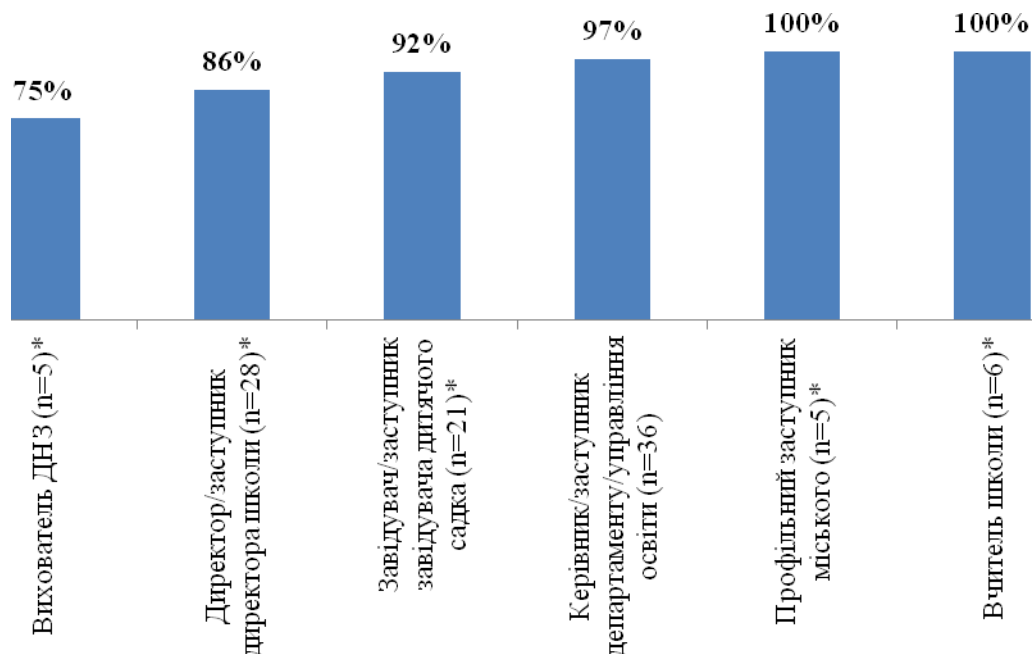

Рис. 4.4.1. Частка працівників системи освіти, які визнали існування додаткових платежів на шкільні потреби в ЗНЗ, за посадами, % усіх опитаних експертів (n=101)

*З огляду на низьку наповнюваність груп, результати їх опитування слід використовувати із застереженням.

За виключенням міста Дніпро, суттєвих відмінностей між містами в оцінках батьків поширеності додаткових платежів у системі середньої освіти виявлено не було (рис. 4.4.2). У переважній більшості міст, де проводилось опитування, подібний досвід підтвердили практично всі опитані батьки/опікуни учнів ЗНЗ, у тому числі 100% в таких містах, як Львів, Біла Церква та Житомир. Що стосується м. Дніпро, існування подібної практики в загальноосвітніх навчальних закладах міста підтвердили лише дві третини опитаних батьків.

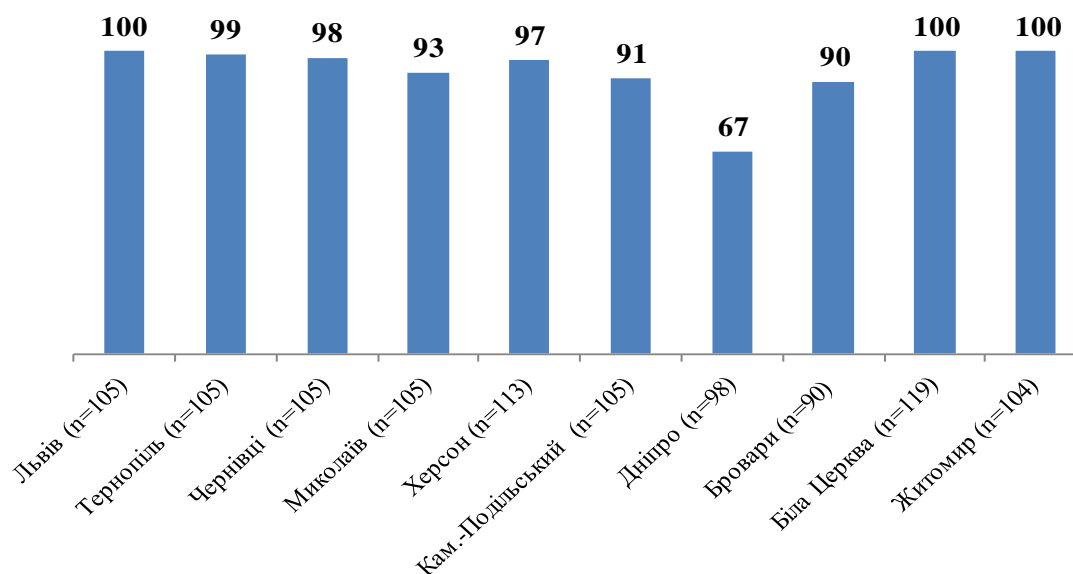

Рис. 4.4.2. Частка батьків, яким доводилось сплачувати кошти на певні шкільні потреби за містами, % батьків/опікунів, діти яких навчаються у державних ЗНЗ

Серед основних статей витрат, на які спрямовуються кошти більшості батьків, – ремонт школи або класів, а також закупівля підручників та додаткових навчальних матеріалів (наприклад, «робочих зошитів», зошитів для виконання лабораторних робіт, контурних карт тощо). Кошти на покриття цих витрат сплачували дев'ять із десяти опитаних батьків, діти яких навчаються у ЗНЗ (рис. 4.4.3). Широке розповсюдження подібних платежів, що спрямовуються на підтримку шкільних приміщень у належному стані за рахунок батьків школярів, підтвердили й понад 80% опитаних експертів (рис. 4.4.4).

Рис. 4.4.3. Статті додаткових грошових платежів батьків/опікунів на шкільні потреби, % батьків, яким доводилося сплачувати кошти на певні шкільні потреби (n=986)

*Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати декілька варіантів відповідей

Рис. 4.4.4. Статті додаткових грошових платежів батьків на шкільні потреби за оцінками експертів, % експертів, які зазначили, що у місті батьки сплачують додаткові кошти (n=82)

**Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати декілька варіантів відповідей*

При цьому переважна більшість опитаних батьків/опікунів повідомили, що збирають кошти на ці заходи організовано, від усього колективу, а безпосередньо закупівлю необхідних товарів або сплату за надані послуги здійснюють уповноважені представники класу (табл. 4.4.1). Лише декілька відсотків респондентів повідомили, що сплачували відповідні кошти у формі офіційних благодійних внесків на банківські рахунки установ. Разом з тим, близько п'ятої частини респондентів неофіційно надавали кошти на ці потреби безпосередньо співробітникам закладу, що викликає занепокоєння щодо цільового використання грошових ресурсів та прозорості фінансування відповідних витрат.

Наступною за рівнем поширеності статтею витрат батьків є подарунки вчителям до свят, на які витрачав кошти кожен восьмий із десяти респондентів (рис. 4.4.4). Існування «привітальних» платежів визнала лише п'ята частина опитаних експертів, що викликає певні сумніви у щирості висловлених оцінок. Як і в попередньому випадку, абсолютна більшість опитаних батьків організовано збирали відповідні кошти на колективні подарунки від імені всього класу (82% опитаних), разом з тим декілька відсотків респондентів повідомили й про «приватні» подарунки та платежі вчителям.

На організацію екскурсій та навчальних поїздок для школярів здавали гроші майже 80% опитаних батьків, при цьому дві третини з них повідомили, що ці кошти збиралися колективно та сплачувалися безпосередньо постачальникам послуг від імені всього класу, 11% сплачували кошти неофіційно працівникам шкіл. Цікаво, що експерти виявились схильними до певної переоцінки рівня поширення платежів на організацію екскурсій та навчальних поїздок (це явище підтвердили майже 90% опитаних фахівців). Можна припустити, що ці розбіжності зумовлені поінформованістю фахівців-освітян щодо

відсутності бюджетних каналів фінансування екскурсійних заходів для школярів за рахунок державних/комунальних коштів. З іншого боку, не всі батьки користувалися можливістю навчальних поїздок для власних дітей як з фінансових, так і з інших причин (наприклад, через хворобу дитини).

Таблиця 4.4.1

Структура витрат батьків на шкільні потреби та форми грошових платежів, %
батьків / опікунів, які сплачували гроші за певні шкільні потреби (n=986)

Статті витрат	Офіційно через банківський рахунок, у формі благодійних внесків	Неофіційно, співробітникам закладу	Гроші збирають батьки і купують необхідні речі	Не платимо за це
Ремонт школи, класу	7	17	70	6
Харчування дитини	7	17	18	58
Додаткові освітні послуги	4	8	12	76
Додаткові індивідуальні заняття з дитиною	1	15	10	74
Підручники, «робочі зошити», «зошити для лабораторних робіт», додаткові книги	3	20	67	10
Ремонт або придбання технічних засобів для навчання	2	10	51	37
Подарунки вчителям до свят	2 респ.	3	82	15
Краще ставлення вчителів до дитини		4	6	90
Побутові потреби (засоби побутової хімії тощо)	1	14	54	31
Послуги обслуговуючого персоналу (за охорону, за прибирання тощо)	6	10	35	49
Організацію поїздок, екскурсій	1	11	66	22
<i>Інше (n=223)</i>	8	3	8	81

**По кожному рядку сума дорівнює 100%*

Близько двох третин батьків/опікунів витрачали кошти на фінансування побутових потреб школи (наприклад, придбання засобів побутової хімії) та ремонт або придбання технічних засобів для навчання. Існування практики подібних платежів підтвердив досить близький відсоток експертів, при цьому переважна частина витрат фінансувалася через організовані збори коштів батьками.

Близько половини опитаних батьків/опікунів, учні яких навчаються у ЗНЗ, сплачували за послуги обслуговуючого персоналу (охорона, прибирання), а 42% з них – за харчування дитини. Порівняно низький рівень поширення додаткових платежів на ці статті витрат зумовлений наявністю пілг, що надаються окремим вразливим категоріям населення в більшості загальноосвітніх закладів. Зокрема, органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади забезпечують безкоштовним харчуванням дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються у спеціальних і інклюзивних класах, та учнів 1-4 класів із малозабезпечених сімей. За рахунок місцевих бюджетів фінансуються сніданки для учнів 1-4 класів, в той час як обіди в групах

подовженого дня – повністю за рахунок коштів батьків; за власний рахунок здійснюється й харчування старшокласників. Слід зазначити, що саме ці категорії витрат (так само, як і фінансування ремонтних робіт) характеризуються найбільшою вагою офіційних платежів на рахунки установ (6-7% опитаних осіб), що зменшує можливість зловживань та нецільового використання коштів.

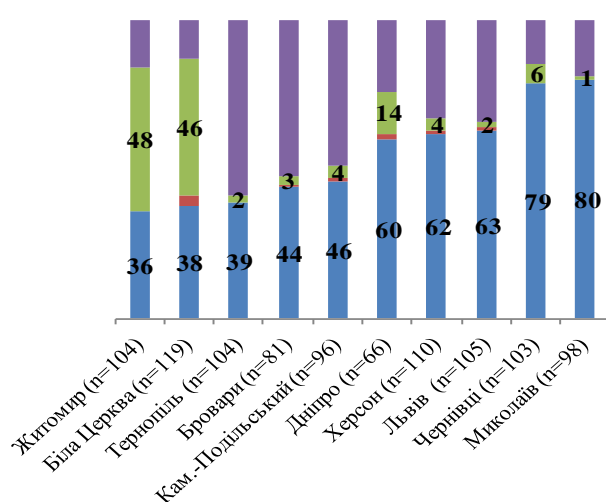
Значно менше батьків мають досвід користування додатковими навчальними послугами для учнів, що надаються ЗНЗ або їх співробітниками на приватних засадах. Так, лише чверть респондентів зазначили, що їм доводилось оплачувати додаткові освітні послуги або індивідуальні заняття з дітьми. Однак в останньому випадку частка неофіційних платежів, що здійснюються безпосередньо викладачам, помітно перевищила частку тих коштів, що організовано збираються батьками учнів та витрачаються на потреби класу (відповідно 15% проти 10% респондентів).

Нарешті, лише 10% батьків повідомили, що їм доводилось сплачувати кошти вчителям задля забезпечення кращого ставлення до власних дітей, при цьому за своїм характером ці платежі були майже однаково представлені неофіційними виплатами та організованими зборами від усього класу (відповідно 4% та 6% респондентів).

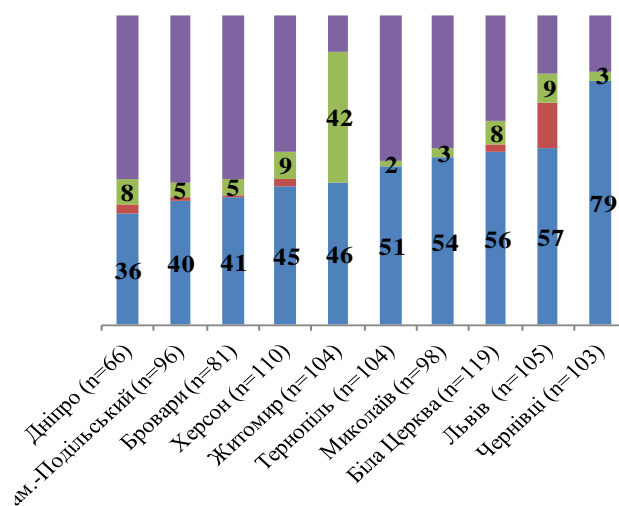
Серед інших форм платежів, з якими батьки стикаються в ЗНЗ, найпоширеніші відповіді були пов'язані зі сплатою внесків до фондів класу або школи (при цьому річні внески сягали 2,5 тис. грн.), або оплатою додаткових послуг, що надаються працівниками закладів, наприклад оформлення формуляра в шкільній бібліотеці (5 грн. на рік). Опитані експерти наводили також інші приклади заходів, на фінансування яких спрямовуються додаткові платежі батьків: участь школярів у конкурсах, лідерських конференціях тощо.

Оцінюючи рівень поширення батьківських внесків на шкільні потреби в ЗНЗ, експерти наголошують на обмеженості державного фінансування, що зумовлює потребу в залученні додаткових спонсорських коштів. Однак, за твердженням експертів, подібні внески сплачуються лише на добровільних засадах, їх розмір узгоджується на батьківських зборах, а статті витрат розподіляються відповідно до поточних потреб. Експерти наводять окремі приклади створення батьками благодійних та неприбуткових організацій, що опікуються підтримкою навчальних закладів, фінансуванням тих витрат, пов'язаних із навчальним процесом, покриття яких не передбачено державними ресурсами.

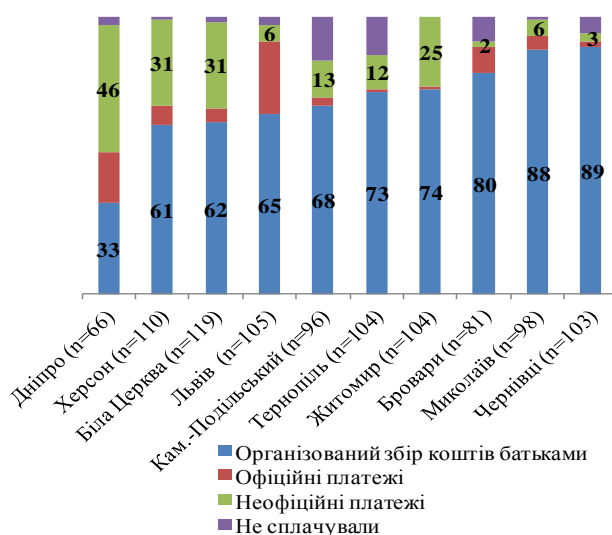
За рівнем поширення неофіційних платежів на шкільні потреби помітно виділяється Житомир, у якому майже половина респондентів зазначила, що їм доводилось здійснювали неформальні платежі на побутові потреби ЗНЗ, 42% респондентів – на ремонт або придбання технічних засобів для навчання, 38% – на придбання підручників та додаткових навчальних матеріалів для учнів ЗНЗ, чверть – на ремонт школи або класу (рис. 4.4.5). За рівнем неофіційних витрат батьків/опікунів на ремонт шкільних приміщень також виділяється Дніпро, де про подібний досвід повідомили 48% респондентів, а також Херсон та Біла Церква (відповідно третина опитаних батьків). Що стосується неофіційних платежів за підручники та допоміжні навчальні матеріали, більше чверті респондентів зазначили про існування відповідної практики в Тернополі, Дніпрі та Миколаєві, 20% респондентів – у Херсоні.

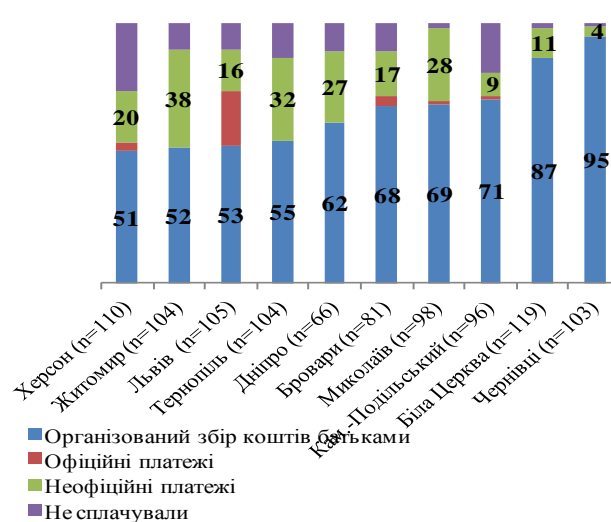
Побутові потреби

Ремонт або придбання технічних засобів для навчання

Ремонт школи або класу

Придбання підручників та додаткових навчальних матеріалів

Рис. 4.4.5. **Форми платежів на основні статті витрат на шкільні потреби за населеними пунктами, % батьків/опікунів, які сплачували гроші на певні шкільні потреби (n=986)**

Що стосується розміру платежів, переважна більшість респондентів (дві третини опитаних батьків, учні яких відвідують ЗНЗ) оцінили власні витрати на шкільні потреби навчальних закладів як відчутні, але прийнятні для сім'ї (рис. 4.4.6). Разом з тим, майже кожен десятий респондент підкреслив, що подібні витрати є надмірними та обтяжливими для бюджету домогосподарства. Лише 22% батьків висловили думку, що платежі на шкільні потреби, які їм доводилось сплачувати, є незначними та такими, що не обтяжують сімейні бюджети.

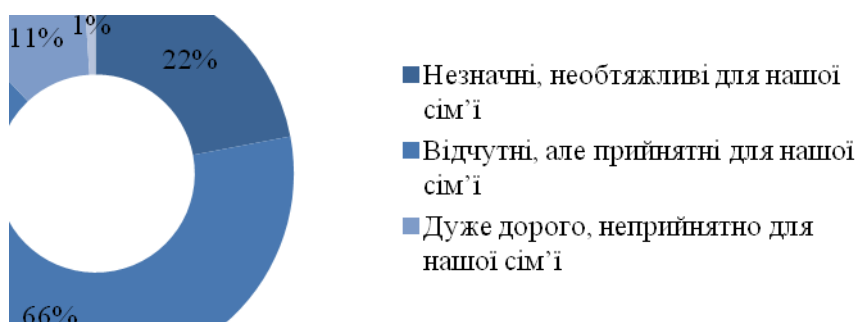

Рис. 4.4.6. **Оцінка батьками розміру витрат на шкільні потреби, % батьків/опікунів, які сплачували гроші на певні шкільні потреби (n=986)**

*Сума дорівнює 100%

Рівень прийнятності додаткових грошових витрат на шкільні потреби навчальних закладів перебуває у безпосередній залежності від майнового становища домогосподарства (рис. 4.4.7). Якщо серед представників найзаможнішої групи респондентів, які вважають, що можуть дозволити собі високовартісні покупки (квартири або машини), на необтяжливості додаткових шкільних платежів наголосила третина опитаних осіб, то серед найбідніших верств населення з незначним розміром відповідних коштів погодились лише 12% респондентів. Натомість, більше третини представників найменш забезпеченого населення вважають подібні витрати неприйнятно великими для бюджетів своїх сімей.

Рис. 4.4.7. **Оцінка батьками розміру витрат на шкільні потреби в залежності від самооцінки їхнього матеріального становища?, % батьків/опікунів, які сплачували гроші за певні шкільні потреби (n=986)**

*Сума дорівнює 100% по кожній строчці

*З огляду на низький рівень охоплення респондентів, які платили за шкільні потреби, результати їх опитування слід використовувати із застереженням.

У розрізі міст найбільша частка опитаних батьків/опікунів школярів підтвердила необтяжливий характер додаткових витрат на шкільні потреби у містах Львів та Кам'янець-Подільський (близько третини респондентів), дещо менше – в Тернополі та

Броварах (відповідно 29% та 27% опитаних) (рис. 4.4.8). З іншого боку, на неприйнятному розмірі відповідних грошових платежів наголосила найбільша частка батьків у Чернівцях (22%), Херсоні та Білій Церкві (відповідно по 14% респондентів), а також у Дніпрі (12%).

Рис. 4.4.8. *Оцінка батьками обсягу витрат на шкільні потреби?*, % батьків/опікунів, які сплачували гроші за певні шкільні потреби

*По кожному стовпцю сума дорівнює 100%

Таким чином, результати опитування підтвердили, що практика додаткових платежів батьків на фінансування різноманітних потреб загальноосвітніх державних закладів залишається поширеним явищем, що визнається не лише батьками учнів ЗНЗ, а й експертами, що працюють в системі освіти. В умовах обмеженості державного фінансування середньої освіти, залучення спонсорських та благодійних коштів виступає чи не єдиним джерелом фінансування цілого ряду допоміжних освітніх послуг та учбових заходів (екскурсій, конкурсів, навчальних поїздок). Разом з тим, нерегульованість правових аспектів та каналів фінансування додаткових шкільних потреб призводить до поширення неофіційних (тіньових) платежів, що формує передумови для нецільового використання ресурсів, унеможливує облік та оцінку ефективності використання цих коштів.

4.5. Участь батьків у шкільному житті дітей

Активний інтерес батьків до шкільного життя власних дітей проявляється не лише у фінансовій підтримці додаткових шкільних потреб та ініціатив, а й у залученні до прийняття рішень, що впливають на перебіг навчального процесу та функціонування навчальних закладів. Основними інструментами громадського самоврядування в цьому випадку є участь у батьківських комітетах на рівні класів або всієї школи, або принаймні регулярне відвідування батьківських зборів, де ухвалюються рішення щодо поточних потреб школярів та обговорюються актуальні проблеми роботи ЗНЗ.

Результати даного опитування показали, що батьки здебільшого схильні брати участь у шкільному житті дітей. Переважна більшість респондентів, діти яких навчалися в ЗНЗ, підтвердили, що вони мають досвід активної або скоріше активної участі у житті навчальних закладів (рис. 4.5.1). Зокрема, половина з них підтвердили, що часто беруть участь у батьківських зборах школи або класу, а кожен п'ятий респондент наголосив, що він/вона або дружина/чоловік є членом батьківського комітету та постійно бере участь у шкільних колективних зборах. Лише 7% опитаних батьків повідомили, що вони не беруть жодної участі в шкільному житті власних дітей та взагалі не відвідують загальні батьківські збори.

Рис. 4.5.1. Участь батьків/опікунів у шкільному житті дитини, % усіх батьків/опікунів, діти яких навчаються у ЗНЗ (n=986)

*Сума дорівнює 100%

Позитивно оцінили й рівень залучення батьків до громадського управління в загальноосвітніх навчальних закладах опитані експерти. Дві третини фахівців висловили думки, що батьківське самоврядування розвинуте добре або відмінно, оцінивши рівень його розвитку на 4 бали за 5-бальною шкалою (1 – «дуже погано», 5 – «відмінно»). Разом з тим, переважна більшість експертів не підтримала думку, що батьки мало зацікавлені у співпраці з педагогами, оскільки на користь цього припущення висловились лише 14% опитаних фахівців, що працюють у системі освіти.

Найбільш активну участь у шкільному житті дітей беруть батьки учнів молодших класів, серед яких три чверті респондентів наголосили, що активно або скоріше активно залучені до життя школи (рис. 4.5.2). Зацікавленість батьків у різних аспектах шкільного життя власних дітей поступово скорочується з переходом учнів до старших класів, коли вони здобувають навички самостійного відстоювання власних інтересів та вирішення поточних проблем у навчанні. Зокрема, серед батьків учнів 5-8 та 9-11 класів про активну та скоріше активну участь у шкільному житті дітей повідомили вже близько двох третин респондентів. Натомість серед батьків учнів старших класів зростає частка респондентів, які відверто визнають, що вони зовсім не беруть участь у шкільному житті дітей.

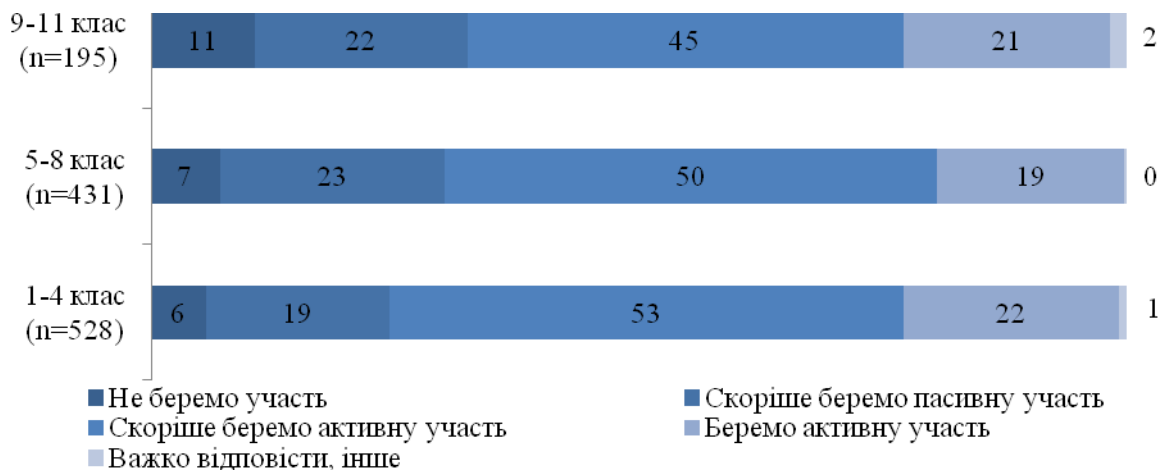

Рис. 4.5.2. Участь батьків/опікунів у шкільному житті дитини, % батьків/опікунів, діти яких навчаються у відповідних класах

**По кожному рядку сума дорівнює 100%*

При аналізі рівня участі батьків у шкільному житті власних дітей за окремими містами, позитивно виділяються міста Біла Церква та Бровари, де практично дев'ять з десяти опитаних батьків учнів ЗНЗ повідомили, що вони проявляють певну активність щодо участі в шкільному врядуванні. Переважна більшість батьків підтвердила своє активне або скоріше активне залучення до шкільного життя дітей у Чернівцях, Львові та Миколаєві (79-82% респондентів), близько двох третин респондентів – у містах Кам'янець-Подільський, Тернопіль та Херсон, більше половини опитаних батьків – у Дніпрі. Слід зазначити, що в контексті розвитку громадського управління навчальними закладами досить несприятливо виділяється Житомир, оскільки в цьому місті про активну або скоріше активну участь у шкільному житті дітей повідомило менше третини опитаних батьків (відповідно, лише 29% респондентів).

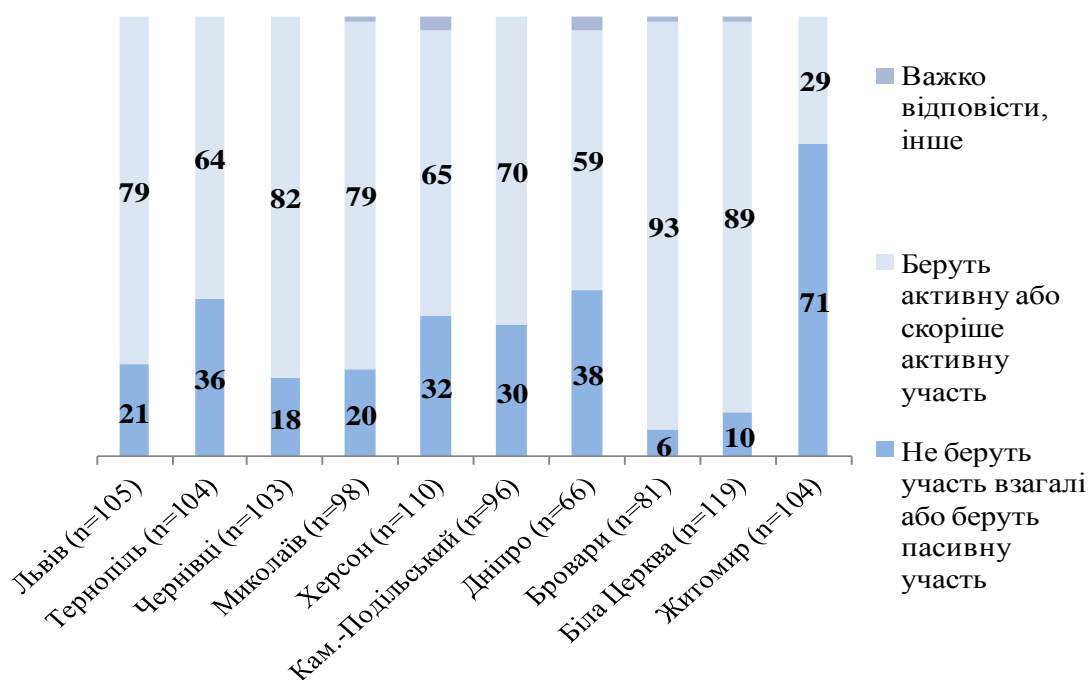

Рис. 4.5.3. Участь батьків/опікунів у шкільному житті дитини за населеними пунктами, % батьків/опікунів, діти яких навчаються у ЗНЗ (n=986)

*По кожному стовпцю сума дорівнює 100%.

Що стосується конкретних форм участі в шкільному житті дітей, лише 21% опитаних батьків повідомили, що вони є членами батьківського комітету класу, де навчаються їх діти (рис. 4.5.3), при цьому активну участь у його діяльності брали лише 16% респондентів, а 5% з них наголосили, що виконують свої обов'язки суто формально. Ще менша частка батьків підтвердила своє членство в батьківському комітеті школи (відповідно 8% опитаних осіб, діти яких навчаються у ЗНЗ), при цьому лише 5% з них були активно залучені до роботи цього органу громадського врядування.

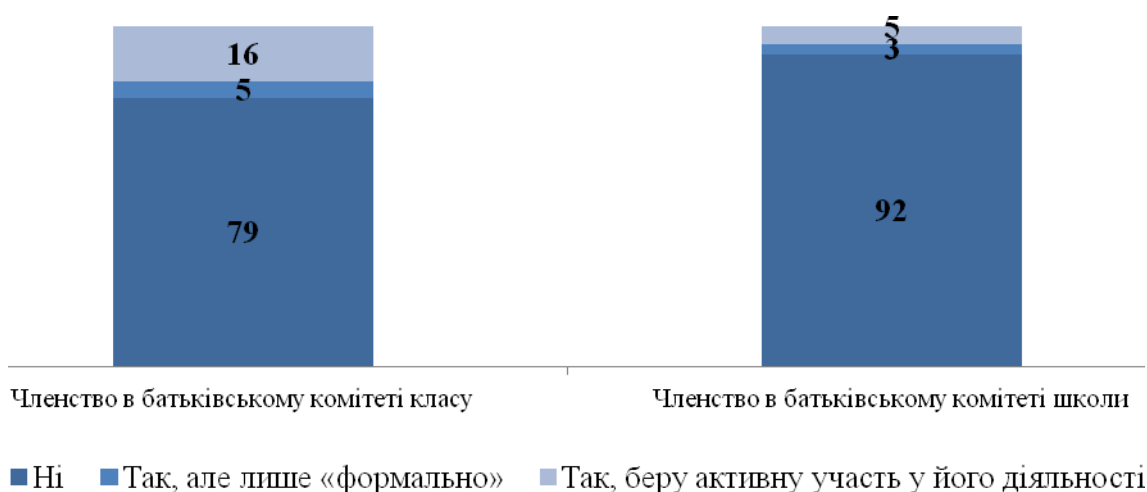

Рис. 4.5.4. Участь батьків/опікунів у шкільному житті дитини за населеними пунктами, % батьків/опікунів, діти яких навчаються у ЗНЗ (n=986)

*По кожному стовпцю сума дорівнює 100%

Загалом, найвищий рівень участі батьків у громадському управлінні навчальними закладами було виявлено в містах Західної України (рис. 4.5.5). Зокрема в Тернополі 42% опитаних батьків підтвердили, що вони є членами батьківських комітетів класів, у яких навчаються їх діти (13% батьків виявились членами батьківських комітетів шкіл), а у Львові відповідні частки респондентів склали 28% та 14%. Найнижчим виявився рівень громадської активності батьків у Житомирі та Кам'янець-Подільський, де про членство в батьківських комітетах класів повідомили 7% та 11% опитаних батьків, про членство в батьківських комітетах шкіл – відповідно 1% та 4% респондентів.

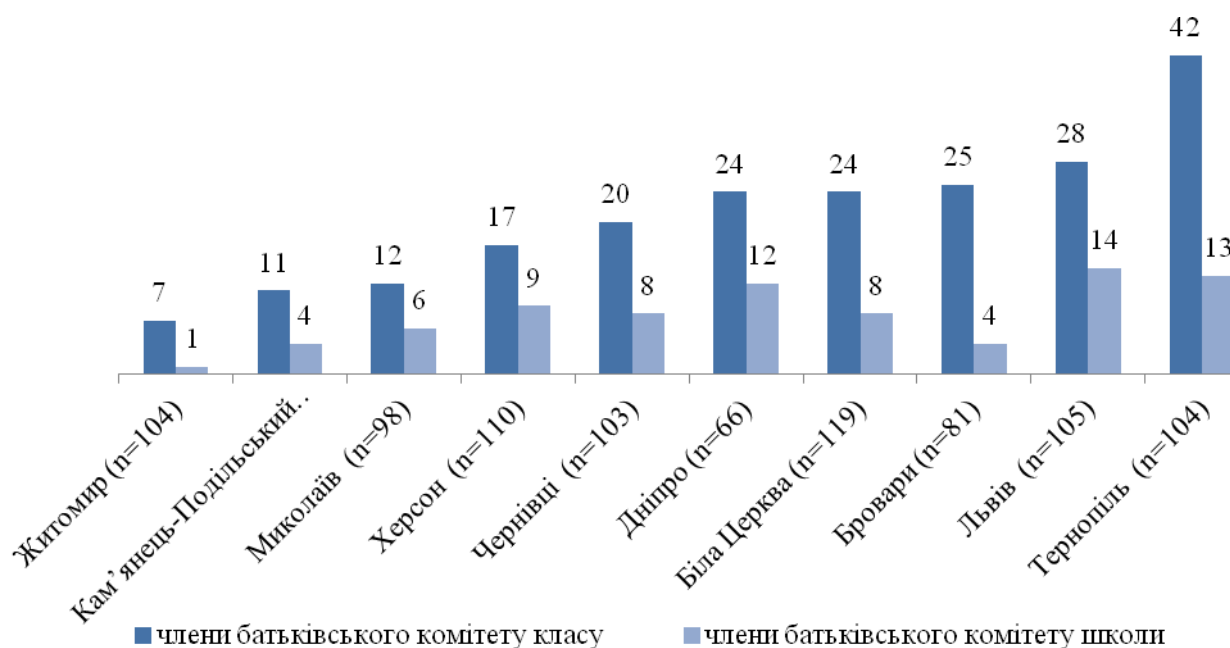

Рис. 4.5.5. Рівень залучення опитаних батьків до громадського управління навчальними закладами, за містами % усіх батьків/опікунів, діти яких навчаються у ЗНЗ

Отже, переважна більшість батьків, які мають дітей шкільного віку, схильні цікавитись особливостями учнівського життя та брати участь в організації громадського самоврядування в навчальних закладах. Хоча безпосередніми членами батьківських комітетів, які є уповноваженими представниками загальних зборів, є порівняно невеликий відсоток батьків, це пов'язується з регламентом затвердження та функціонування цих органів самоврядування. Зокрема, якщо батьківський комітет класів обирається у складі 3-5 осіб, то до батьківського комітету школи, як правило, запрошується лише по декілька представників від кожного класу. Загалом, інтерес батьків до шкільного життя дітей незначно скорочується по мірі дорослішання учнів та їх переходу до старших класів, коли в них починають розвиватися лідерські якості та організаторські навички, формуються засади учнівського самоврядування (президенти класів, учнівські ради, комітети або парламенти тощо).

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження «Громадська та експертна думка про доступність і якість освітніх послуг» в рамках проекту «Партисипативна демократія та обґрунтовані рішення на місцевому рівні в Україні» дали підстави для наступних висновків.

1.1. Реалізована вибірка дає можливість порівнювати за окремими містами оцінки батьків/опікунів щодо надання освітніх послуг як в дошкільних, так і в шкільних державних/комунальних закладах. Серед опитаних представлені батьки/опікуни, які мають дітей дошкільного та/або шкільного віку. Зокрема третина опитаних (38%) має дітей дошкільного віку, ще третина (37%) виховують дітей шкільного віку, а чверть (25%) є батьками/опікунами дітей обох вікових груп. Середній вік опитаних – 35 років. В цілому респонденти мають високий освітньо-кваліфікаційний рівень. У вибірці представлені батьки/опікуни, більшість яких (77%) одружені/заміжні і проживають разом. Самооцінка респондентами матеріального становища власних домогосподарств демонструє, що кожен другий опитаний (51%) вважає свій матеріальний достаток середнім (грошей в цілому вистачає на життя, можуть відкладати на відпустку чи купівлю побутової техніки), 44% опитаних зазначили, що матеріальний стан домогосподарства знаходиться на низькому рівні (41% зазначили, що на продукти та інші щоденні витрати грошей вистачає, але купівля одягу вже становить проблему, 3% не вистачає навіть на необхідне).

1.2. Як і в цілому у сфері освіти, серед експертів переважають жінки (84%), а чоловіки складають лише 16%. Опитані тривалий час працюють в освітній сфері і добре обізнані щодо надання освітніх послуг: 41% експертів мають 21-30 років робочого стажу, третина (35%) – до 20 років стажу та 24% – більше 30 років стажу у сфері освіти. За соціально-професійним статусом експерти достатньо повно представляють сферу надання освітніх послуг: 5% – профільні заступники міських голів, 35% – керівники/заступники департаментів/управлінь освіти виконавчих комітетів міських рад, 21% – завідувачі/заступники завідувачів дитячих садків, 5% – вихователі дошкільних навчальних закладів, 28% – директори/заступники директорів шкіл, 6% – вчителі.

Оцінка дошкільних навчальних закладів

2.1. Серед респондентів, які мають дітей дошкільного віку (n=1067), лише 4% відповіли, що їхні діти не відвідують дошкільні заклади, зазначивши основною причиною цього – відсутність вільних місць. Лише 39% опитаних батьків/опікунів дошкільнят не мали жодних проблем при оформленні своїх дітей в дошкільний заклад, водночас більшість (61%) зазначали про певні проблеми, у т.ч. 38% респондентів – про необхідність сплати благодійного внеску. Значна частина батьків/опікунів скаржилися на те, що їм довелося довго стояти в черзі, деяким – від народження дитини. Найважливішими проблемами, на думку експертів, з якими стикаються батьки при оформленні дітей до ДНЗ, є перенаповненість груп та брак вільних місць.

Найголовнішим критерієм вибору ДНЗ для батьків/опікунів є близьке його розташування від дому або місця роботи (78%). Вагомим критерієм також є хороша репутація та позитивні відгуки від інших батьків (39%).

2.2. Переважна більшість батьків/опікунів та експертів оцінюють якість навчання у ДНЗ та ставлення вихователів до дітей досить високо (4-5 балів за 5-ти бальною шкалою). Експерти дещо вище оцінюють лише: якість навчання (4,1 бал за оцінками батьків/опікунів та 4,5 балів за оцінками експертів), ставлення до дітей (4,3 та 4,5 балів відповідно) та організацію свят (4,4 та 4,7 балів відповідно).

2.3. Діапазон оцінок батьками/опікунами дітей дошкільного віку умов перебування у дошкільних закладах освіти за рядом різноманітних критеріїв коливається в межах 3,8-4,3 бали, переважно за рахунок оцінок – «частково задоволені (4)» та «повністю задоволені (5)». Згідно середніх значень оціночних суджень щодо умов перебування дітей, найнижче – на рівні 3,8 балів, оцінені такі критерії як: стан дитячого майданчика, якість продуктів харчування, різноманітність харчування, а найвище – взаємодія зі співробітниками ДНЗ (4,3 бали). Оцінки експертів умов перебування дітей в дошкільних закладах є загалом вищими (3,8-4,6 балів), порівняно з оцінками батьків/опікунів. Найвище експертами оцінені увага до здоров'я дітей та забезпечення безпеки дітей (4,6 балів). Експерти помітно вище оцінюють також якість продуктів харчування (4,3 бали). Одноставними і батьки, і експерти виявилися у своїх найнижчих оцінках (3,8 балів) дитячих майданчиків.

2.4. Абсолютна більшість батьків/опікунів (83%) засвідчили, що крім передбаченої фіксованої оплати за перебування дитини в дошкільному закладі, вони сплачують додаткові кошти. Згідно відповідей батьків/опікунів основними статтями витрат (офіційно чи неофіційно) є: подарунки персоналу/закладу до свят, витратні матеріали та побутові потреби (по 82%), ремонт закладу (79%) та ремонт групової кімнати (74%). Згідно відповідей батьків, основною формою зібрання/здачі додаткових коштів, незалежно від статті їх витрат, є неофіційне зібрання коштів самими батьками з подальшою купівлею необхідних речей.

Більшість опитаних батьків/опікунів (90%) визначають свої витрати на дошкільний заклад як доступні для їх сімей, 52% висловили готовність сплачувати більше задля покращення харчування дитини (відповіді «так» та «скоріше, так»), тоді як не готові платити більше – третина опитаних (29%). Основною умовою, зважаючи на яку 36% опитаних батьків висловили готовність оплачувати освітньо-виховні послуги дошкільних навчальних закладів, є покращення умов перебування дитини у дошкільному навчальному закладі (ремонт, придбання іграшок, книжок тощо).

Оцінка загальноосвітніх навчальних закладів

3.1. Значна частина батьків/опікунів із числа опитаних (n=1055) усвідомлює відповідальність вибору майбутнього навчального закладу для своїх дітей, керуючись при цьому не лише територіальною доступністю школи та зручністю її розташування, а й іншими критеріями, що пов'язані з рівнем освітньої підготовки та спеціалізацією закладу. Особливо актуальними останні фактори є для батьків, діти яких навчаються у старших класах та починають розмірковувати над вибором подальшої професії та спеціалізації отримання вищої освіти.

3.2. В цілому батьки/опікуни та експерти високо оцінюють якість навчання у ЗНЗ (4,1 та 4,2 бали відповідно за 5-ти бальною шкалою). Підтвердженням високих оцінок

якості навчання є те, що майже третину батьків/опікунів (28%) нічого не турбує, якщо йдеться про якість навчання.

3.3. Щодо умов перебування дітей у школі батьки/опікуни схильні незадовільно оцінювати кількість дітей у класах (3,5 бала за 5-ти бальною шкалою). Експерти визнають проблему з перенаповненістю класів, оцінюючи такий аспект освітньо-виховного процесу на 3,8 балів. Експерти схильні більш оптимістично, ніж батьки/опікуни оцінювати організацію безпеки дітей (4,4 і 4,0 балів відповідно) та увагу до їх здоров'я (4,4 і 3,9 балів відповідно). Варто відзначити певне незадоволення батьків якістю харчування у шкільній їдальні (3,4 бали).

Оцінюючи проблеми, які пов'язані із деструктивною поведінкою та поганими звичками дітей, батьки/опікуни не висловлюють значного занепокоєння (оцінки в межах 2,4-2,5 балів, де 1 – зовсім незанепокоєні, а 5 – дуже занепокоєні). Експерти також вважають, що такі проблеми не є поширеними у ЗНЗ їх міст (оцінки в межах 1,9-2,4 бала, де 1 – зовсім непоширені, а 5 – дуже поширені).

3.4. Практика додаткових платежів батьків на фінансування різноманітних потреб загальноосвітніх державних закладів залишається поширеним явищем, що визнається не лише батьками учнів ЗНЗ, а й експертами, які працюють у системі освіти. В умовах обмеженості державного фінансування середньої освіти, залучення спонсорських та благодійних коштів виступає чи не єдиним джерелом фінансування цілого ряду допоміжних освітніх послуг та учбових заходів (екскурсій, конкурсів, навчальних поїздок). Разом з тим, нерегульованість правових аспектів і каналів фінансування додаткових шкільних потреб призводить до поширення неофіційних (тіньових) платежів, що формує передумови для нецільового використання ресурсів, унеможливорює облік та оцінку ефективності використання цих коштів.

3.5. Переважна більшість батьків, які мають дітей шкільного віку, схильні цікавитись особливостями учнівського життя та брати участь в організації громадського самоврядування в навчальних закладах. Хоча безпосередніми членами батьківських комітетів, які є уповноваженими представниками загальних зборів, є порівняно невеликий відсоток батьків, це пов'язується з регламентом затвердження та функціонування цих органів самоврядування. Зокрема, якщо батьківський комітет класів обирається у складі 3-5 осіб, то до батьківського комітету школи, як правило, запрошується лише по кілька представників від кожного класу. Загалом, інтерес батьків до шкільного життя дітей незначно скорочується по мірі дорослішання учнів та їх переходу до старших класів, коли в них починають розвиватися лідерські якості та організаторські навички, формуються засади учнівського самоврядування (президенти класів, учнівські ради, комітети або парламенти тощо).

Для оцінки якості освітніх послуг по кожному із міст було обрано 6 критеріїв:

1. *Якість навчання у ДНЗ та ставлення вихователів до дітей.* Середні оцінки розраховувалися на основі відповідей респондентів на запитання «Оцініть, будь ласка, за 5-ти бальною шкалою (де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені), наскільки Ви задоволені: а) якістю навчання та виховання; б) організацією дитячих свят; в) забезпеченістю іграшками, навчальними, розвиваючими, дидактичними матеріалами;

г) ставленням персоналу до дітей; д) рівнем підготовки співробітників; е) емоційним станом вихователів; є) психологічним здоров'ям дітей?»

2. *Умови перебування дітей у ДНЗ.* Середні оцінки розраховувалися на основі відповідей респондентів на запитання «Оцініть, будь ласка, за 5-ти бальною шкалою (де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені), наскільки Ви задоволені: а) загальним станом будівлі; б) станом групової кімнати; в) станом спальної кімнати; г) станом спортивного залу; д) станом музичного залу; е) станом туалетних, ванних кімнат; є) станом роздягальні; ж) температурним режимом приміщень; з) дотриманням санітарно-гігієнічних норм; к) станом дитячого майданчика; л) якістю продуктів харчування; м) різноманітністю харчування; н) увагою до здоров'я дітей; о) забезпеченням безпеки дітей; п) взаємодією зі співробітниками ДНЗ?»

3. *Якість навчання у школах.* Середні оцінки розраховувалися на основі відповідей респондентів на запитання «Як би Ви оцінили якість навчання у школі за 5-ти бальною шкалою, де 1 – дуже погано, а 5 – на високому рівні?»

4. *Якість отриманих знань у школах.* Середні оцінки розраховувалися на основі відповідей респондентів на запитання «Оцініть, будь ласка, за 5-ти бальною шкалою (де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені), наскільки Ви задоволені якістю отриманих знань дитиною?»

5. *Задоволеність організацією навчально-виховного процесу.* Середні оцінки розраховувалися на основі відповідей респондентів на запитання «Оцініть, будь ласка, за 5-ти бальною шкалою (де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені), наскільки Ви задоволені: а) укомплектованістю викладацького складу; б) ставленням вчителів до дітей; в) емоційним станом вчителів; г) роботою шкільного психолога; е) психологічним здоров'ям дитини; є) організацією навчального процесу; ж) організацією виховної роботи; з) організацією поїздок, екскурсій; к) роботою факультативів, гуртків, секцій; л) профорієнтаційною роботою; м) організацією «суботників?»»

6. *Умови перебування дітей у ЗНЗ.* Середні оцінки розраховувалися на основі відповідей респондентів на запитання «Оцініть, будь ласка, за 5-ти бальною шкалою (де 1 – повністю незадоволені, а 5 – повністю задоволені), наскільки Ви задоволені: а) кількістю дітей у класах; б) організацією безпеки дітей; в) увагою до здоров'я дітей; г) якістю харчування у шкільній їдальні; д) станом шкільної будівлі; е) станом навчальних кабінетів; є) температурним режимом кабінетів; ж) станом спортивного залу; з) станом їдальні; к) станом туалетних кімнат?»

Результати загальної оцінки якості освітніх послуг за містами свідчать, що переважно батьки/опікуни високо оцінюють надані послуги: найкраще ситуацію у своєму місті оцінюють респонденти в м. Кам'янець-Подільський, Херсон, Чернівці, Миколаїв, Бровари (середні оцінки 4 і вище балів).

Таблиця 5

За оцінками якості освітніх послуг, середні значення*

	Кам'янець-Подільський	Херсон	Чернівці	Миколаїв	Бровари	Біла Церква	Тернопіль	Дніпро	Львів	Житомир
Загальна оцінка	4,3	4,3	4,1	4,1	4,0	3,9	3,9	3,9	3,9	3,6
Якість навчання у ДНЗ та ставлення вихователів до дітей	4,3	4,4	4,5	4,6	4,2	4,4	4,1	4,1	4,2	3,5
Умови перебування дітей у ДНЗ	4,3	4,3	4,3	4,3	4,0	4,1	4,0	4,0	4,0	3,6
Якість навчання у школах	4,4	4,6	4,1	4,0	4,0	4,1	4,1	4,0	4,0	3,8
Якість отриманих знань у школах	4,3	4,1	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9	3,6	3,7	3,6
Задоволеність організацією навчально-виховного процесу	4,3	4,1	3,8	3,8	3,9	3,8	3,7	3,7	3,6	3,4
Умови перебування дітей у ЗНЗ	4,4	4,0	3,8	3,7	3,7	3,1	3,5	3,8	3,6	3,5

*Оцінки розраховані в програмі SPSS шляхом зважування відповідей респондентів, за 5-бальною шкалою, тобто зростання середнього балу свідчить про кращі показники. При цьому варіант відповіді «важко відповісти» був виключений з аналізу.

Підсумовуючи результати проведеного дослідження, слід зазначити, що досі існують значні резерви підвищення ефективності роботи освітніх закладів та покращення якості освітніх послуг. Основними напрямками, на які варто зосередити увагу в більшості міст є:

- На рівні дошкільних навчальних закладів:
 - ✓ якість навчання і виховання;
 - ✓ електронна реєстрація дітей до ДНЗ;
 - ✓ перенасиченість груп;
 - ✓ проблеми з матеріально-технічним забезпеченням;
 - ✓ стан ігрових дитячих майданчиків;
 - ✓ дотримання натуральних норм харчування;
 - ✓ організація безпеки дітей;
 - ✓ прозорість надходжень та використання благодійних коштів;
- На рівні загальноосвітніх навчальних закладів:
 - ✓ перенавантаженість учнів;
 - ✓ технічний стан споруд та приміщень;
 - ✓ проблеми з матеріально-технічним забезпеченням;
 - ✓ стан спортивної бази;
 - ✓ робота шкільних психологів;
 - ✓ емоційний стан вчителів/професійне вигорання;
 - ✓ дотримання натуральних норм харчування;
 - ✓ організація безпеки дітей;
 - ✓ прозорість надходжень та використання благодійних коштів.

